

కోకిల-ఖిష్కతము

నాచెల్ల వెంకటాచార్యుగారు, బి. ఏ.

(అంగ్లకవి 'విక్రమ' కవితను అనుసరించి)

ప్రమాద సహకార పల్ల వాంతరములందు
నిలిచి దినమెల్ల శ్రావ్యమా లలితగీత
ములను గొంతెత్తిపాడి కోకిల యొకండు
సందెసమయాన నాకలిం జెందె మిగుల.

ప్రతిదినముఁ దిను చూత ప్రవాళచయము
మొగముమొత్తించుచు కాపూట కెదో
క్రొత్త యాహార మరయంగఁ గోర్కె వుట్టి
చుట్టుప్రక్కల కిటు నటుఁ జూచె బికము.

అలముకొనుచున్న చీకట్ల యంతరమున
మినుకుమినుకున దూరాన మెఱయు నొక్క
మినుగురుం బువ్వు గనిపింప మ్రొంగు నూహ
నెగిరి పరభృత మద్దానియెడుట వ్రాలె.

అదియుఁ గోకిలయత్నంబు నరసి పలికె
నరన గంభీర మృదులభావణము లొప్ప
“గాయకశిఖామణి! నీదు గాన మన్న
నెంత చెవి గోసికొందునో యెఱుంగ వీవు.

నీదుగానంబు నెంతగా నేయ మెచ్చి
సంతసించుకొ నా దేహకాంతిఁ జూచి
నగము నంతోప మీ వొందఁజాలునెడల
వన్నుఁ గబళింప నెంచియుండవు గదోయి.

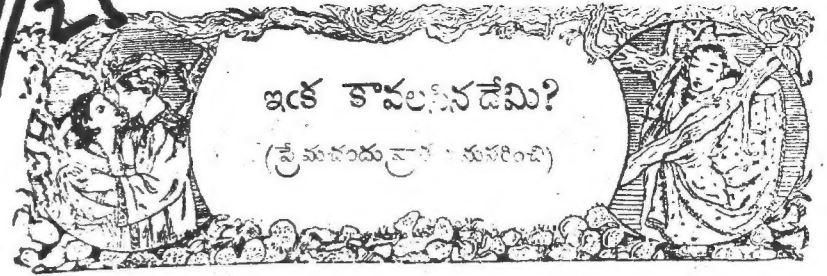
సహజ మాధుర్యపంచమస్వరము నీకు
సైజ లావణ్యధీతుల్ నాకు నొసఁగి
యంధకారంబు నలరింపు డనుచు మనల
కానలిచ్చిన యీశ్వరం డతఁ జొరకండె.

క్రొత్త పర్వంబు నీపాట, నేత్రపర్వ
మన్మదీయ తనద్యుతు లట్టి మనము
వైరభావంబు దవ్వలఁ బాఱఁదోలి
సఖులమై యుంట నకలేశు నమ్మతంబు”

ఈ యపన్యాసమును నాలకించి పికము
మనసు మాటుచుకొని వేగ వెనుకకేగి
మొగముమొత్తిన మామిడిచిగురుల తిని
యధికమైనట్టి తుదాద్ధ నణచుకొనియె.

7/25

ఇక కావలసినదేమి?

(ప్రేమచందు వ్రాసిన నుసరించి)

మాదపాటి హనుమంతరావు గారు

గోపాలరావుచకు ఆదాయము తక్కువగాను,
వ్యయము హెచ్చుగాను ఉండుట సంభవించెను.
చిన్నిమూగుని ఎత్తుకొని యాడించుటకొరకు ప్రత్యేక
ముగా కొకపనికై నుండుట కష్టముగా గానిపించుచుం
డెను. అయినను, బాలుని యి-రోగ్యముయొక్క అవసర
ములు కొంతవరకును, సరివారిలో మర్యాదగా నుండవల
యునను లెలంపులు కొంతవరకును, పనికితై తీరమును
ధరింప గోపాలరావును నిర్బంధించుచుండెను. పిల్లవానికి
భవిష్యత్తో ఎంతోమచ్చిక; నిమగ్నమైనను దానివంపన
లియుండదు. సకారణమువలన దానియక్కర మరంత
అనిగార్చుచున్నను, పైకారణములుగాక మరియొకయంత
ముకూడ ఉండెను. మహాలక్ష్మి ఆయుఁజీయందు మూడు
మిత్రులములనుండి పనిచేయుచుండినది. గోపాలరావు
యొక్క ఏకప్రభు నది కడుప్రేమతో పెంచుచు, అడి
చుచుంటాకాక, గృహసంబంధమున ఇతరకార్యములను
గూడ క్రమతో నిర్వహించుచుండెను. ఇట్టిదానిని
అకారణముగ నొలగించుటకాని, తొలగించుట కేదని
కారణము కల్పించుటగాని గోపాలరావువంటి సర్వ
స్వము కలవానికి రుద్రముగ దోషమండెను. మొగ
మాట మాతని మానసమును సంపూర్ణముగ నాక్రమించి,
మహాలక్ష్మిని హిమ్ముననంతటి కైర్వమునకు ఏమాత్రము
కా నొసగజాలరయ్యె.

మహాలక్ష్మియొక్క వర్తనమునుగూరించి గోపాల
రావున కొంత మంచిత్యభిప్రాయ ముండినను, రక్షింపు
మాత్రము భగవంతు నేకీభవించునది కాదు. మహాలక్ష్మి
యొక్క గుల్లచేయుచున్నదని యామెతలంపు. బజారుకు
పోయి వస్తువులు తెచ్చుచుండునపుడు, రుక్మిణమ్మ తలు
చుచున్నా!! నిజమేనేమో !!!

ప్రవాసమున పొందుండి, కూర్చుంటున్నగాని, సంపూర్ణ
కష్టమున్నను ఏవైన పదార్థములనుగాని అవతల నిష్క
లక్షణ దామకొనుచున్న దేహా యని తొలగించి చూ
చును. తెచ్చినసానగ్రలను పనిసాముల కోధిండును,
కర్మలిప్తములు సల్యును. “ఇంకేమి?” “ఏదైనా
ప్రసాద తెచ్చినావు?” “అంతప్రియమైనదా?” యనుప్రశ్న
ములన్నను మహాలక్ష్మిపై గురియుచుండును. మహాలక్ష్మి
కష్టత్రులకు తరచుగా, మిగులవినయముతో, హా
ములలో ప్రత్యుత్తరముచెప్పును. కాని కొంతసేపైన
కొంతకొంతపాడెకము కలిగినట్లు కావచ్చునప్పుడు
ము, పనికితైయు కొంతయొకేమియునకు లాభ కన్పి
చిది. బట్టుపెట్టుకొనును; ప్రమాదముచేయు
సాక్ష్యమును సుల్లేఖించును; ప్రతివాదము సల్యును; అన్య
వారమునందు ఎంతోకాలము గడచుచుండెను! ఇట్టిసాట
కము ప్రతిదినము ప్రదర్శింపబడుచుండెడిది. అయినను
నాటకము సంపూర్ణప్రమోదాంతముగా గాని, సంపూర్ణ
విషాదాంతముగా గాని యుండిక, మహాలక్ష్మియొక్క
మిథ్యాశ్రవులు కొన్ని నేలరాలుటతో సమాప్తమగుచుం
డెను. అదియే మంగళహారతి! ఇన్నికష్టములు సహిం
చుచు పనికితై ఇంకను ఇంటియందే యుండుట గుక్మి
ణమ్మ అనుమానములకు దోహదము కల్పించుచుండెను.
“కేవలము అబ్బాయిమీది అపేక్షవలన నీని యిట్లునడలక
జుట్టుకొని యున్నదని నేను నమ్మును, తనకాదముకొరకే
నిలిచియున్నది!” అని యామె యనుకొనును. మహాలక్ష్మి
వంటి కొద్దికులపునునిషియందు ఉదారమును లలితమును
నగు ప్రేమభావముండుట యసాధ్యమని రుక్మిణమ్మ
యూహ!! నిజమేనేమో !!!

9

ఒక నాడు దైతవశమున మహాలక్ష్మి బహుమతిగా
 పొందెను ఆలక్ష్మియుగా యింటికివచ్చింది. దానితో
 ఇద్దరు కూరగాయలమ్మకొను ఆనందాన్ని ఎందుకో
 తీవ్రముగా పొందుచుండిరి. వారి వాత్సల్యమును,
 వారియుద్దేశములను నాచుచున్నవారు. వారివర్తన
 నిందాకోపహాసములతో నొకరు ప్రహేళికలుచేసి
 ఎక్కువకొనుచు, వారిపాక్షియము, వారి ప్రతిపాక్షియము,
 వారి పూర్వకాల యుద్దేహము విరుద్ధములుగా
 నుండెను. రెండుదావాన్ని లీంప్రింది భర్తరానింగ
 నము చేయుచుండెనని భావింపును! రెండు విష
 సాగరము లున్నవి సమ్మిలితము లగుచుండెననియైన
 తలంపును!! ఎట్టిప్రశంసనీయుమరు వాళ్ళగును! ఎట్టి
 ప్రభావంతమున వక్రత్వము!! ఇవివర్తనలతో ప్రతి
 ప్రత్యేకతయు తనభావముల ప్రకటించుటయునను నుత్సా
 హమువలన రెండవదానిమాట చెబితోచినట్లులేదు.
 మొగలయల్లిక, ఆభాగనాభీర్యత, ఆయుషమాన పరం
 క్రొత్త రాక్షసులలోని తర్కమును వినినచో, అనూ
 గ్రహ్యప్రశ్నకాని మహావి యుండునా? ఆచిలుకగోరు
 తోచుచున్నవలకుల యానందమున నిమగ్నములై యుం
 డుచున్నామనిచూచుచున్న వాడాలపునరుత్తరముగ

నిదిగా గానవచ్చుచుండెను! ఇదంతయు ఎందునకువచ్చి
 నది? ఒక తెనెడ కూరగాయల గొనవచ్చినవాడొకడు రెం
 డవ యామెవద్ద వాని గొనినందునకు!
 జనులు గుంపులు గుంపులుగా గూడియుండిరి.
 సిగ్గుపాలిన ఈశ్వరహారమును, ఇట్టిభావము వినువారిలో
 ఎందరో యాచుములు, చదువుకొనినవారగుడ నుండిరి!
 ఎంత మంచినికోదము !!

మహాలక్ష్మికుడ ఈవిరోధము ననుభవించుచుండె
 ను. అంతలో తొమ్మిదిగంటల ధ్వని విసవచ్చెను. దాని
 మనము నావరించిన సమ్మోహనాస్త్ర ప్రభావము వదలి
 పోయెను! గబగబమగగతి ఇల్లుచేరెను!

దాదిరాకచూచి, రుక్మిణమ్మముఖము పెంచుకొని
 యనెను “ఏమే, బహుదలో దారి దెప్పితివా?”

మహాలక్ష్మి ఆపరాధము నొప్పుకొను ముఖమున
 గలతో, చూపుల నేల వాల్చి ప్రత్యక్షమైచెన్నెను.

“కొరసానిగారు. నా కెరుకయున్న పనిమనిషియొకతె
 నాలవినయలకరముచేసి దారిలో కనుపడినది. నన్నాడు
 బాబో కొంచెము ఆలస్యమైనది”

కొరసానికోదము మరింతపెచ్చెను. “కొరగానికి
 కచ్చేరికి (అక్షిపాతు) పొవువేళయునుండగా, ఈ సమ
 యములో నిపు విహారము సల్పుచుంటివా?” యనెను.
 సవయమునుగ్రహించి, దాని నూరుమాట పల్కి, అర్పా
 యిని చంకకెత్తకొనియె.

రుక్మి: (మొగమెర్ర కేళిని విడిచింపుతో) “అర్పా
 యిని చంకంకి, కొరసానిగారు! మీరు నరసిం
 నుండే పగలకు రెండి !!”

యజమానురాలి ఈయాజ్ఞను నెరవేర్చుట దాది
 కవనముగా దోచలేదు. ఆమెకోదమును జల్లగొట్టుటకు
 ఆమెయాజ్ఞను నిరాకరించుటయే ఉత్తమముననుచు
 మనితోచెను. అర్పాయని అట్లే చంకనుంచుకొని ద్వార
 మునైపు నడచుచుండెను. రుక్మిణమ్మ తొందరగాబోయి,
 పిల్లవానిని దాది చంకనుండి లాగిని యనెను “నీసంగ
 నాచితనము చాలకాలమునుండి చూచుచున్నానులే.
 నాకీచమత్కారములు చూపవలసినపనిలేదు. ను రెనరి
 తైన చూపు కొల్లలు! కొల్లలు !!”

మహాలక్ష్మి అర్పాయని ప్రాణసమానముగా ప్రే
 మించుచుండెను. రుక్మిణమ్మకు ఈసంగతి తెలియననియే
 దానితలంపు. రుక్మిణమ్మకు, తనను బంధించుచుండిన ఏక
 పాళయు ఏదైననున్నచో అది అర్పాయయే అని యను
 కొనెడిది. కఠినవాక్కులను ఈబంధమును సడలించుట
 కుండెను. తనను నాకీనుండి తొలగింతురని అని ఎప్పు
 డును అనుకొని యుండలేదు. కాని యిప్పుడు అర్పా
 యిని బలవంతముగా చంకనుండి లాగకొనినవిధము దానికి
 సహనము తొలగిపోయెను. “అమ్మగారూ, నావలన అంత
 గొప్ప తప్పిదమేదియు జరుగలేదు. మహాలక్ష్మి పొవు
 గంట ఆలస్యమై యుండవచ్చును. దీని కింత ఆగ్రహపడు
 చున్నారు! ఇంకొకయిల్లుచూచుకోవేయని స్పష్టముగా
 చెప్పగూడదు! పుట్టించినవాడు పిడికెడుమాడు పెట్టెగా!
 మాలినాది దొరకని కరువుకాలము కాదుగదా! అమ్మా”
 అని ముఖము చిల్లించుకొనెను.

రుక్మి: “నీవు లేకపోతే మాకుమాత్రము పనికాగదా ఏమి?
 నీవును పనిచేయి! నీవుచూచు పనిచాంది తిరుగు
 చున్నావు!”

నమా: “నీవుగా ఉండిన, అమ్మగారూ! దాదులు పని
 చేయని కాలాలనుకొనుచు కొడుకులారు. నాతప్పు
 న్నింది కలిగిందండి!”

రుక్మి: “నీవుచూచు పనిచూచు! నీవు రావలసినదీయు
 చెప్పుచూచుకో!”

నమా: “నాకు రావలసిన వైకముతో అర్పాయకి మితా
 యి కొని పెట్టండి.”

ఇంతలో గోపాలరావు లోనికివచ్చి యడిగెను.
 “ఏమి జరుగెను?”

నమా: “అమ్మా! ఏమియునులేదు. కొరసానిగారు నేల
 విచ్చివారు. వెళ్తున్నాను.”

ఈ త్రాకాళ్లతో నున్న నాడు ఎట్లునుండెను తప్పిం
 మకానము నడచుచుండనో, మనగోపాలరావుకుడ అట్లే
 గృహముంబలిమను చిక్కులను తప్పించుకొనుచు, తొలగి
 తొలగి తిరుగుచుండువాడు. కనుక కొంచెము కోప
 వృద్ధితో ప్రశ్నించెను

“అలను ఏమిజరిగినది?”

రుక్మి: “ఏమియు జరుగలేదు. నాయుప్తమువచ్చినది. ఉం
 డులనుకొనలేదు; ఉండినన్నాను. ఎల్లకాలము ఉండు
 వాడనునని కరారుచేసితివా?”

గోపా: “నుఖముగా మడిచి కూర్చుండితేక ఏవో యొక
 చిన్న తప్పి పెట్టుకొను చుండువు.”

రుక్మి: “ఏమిచేయను? నాకీట్టి నెట్టయిచ్చుది. స్వభా
 వమే యట్టిది. మీకు మహాలక్ష్మి ఇష్టమొక కనుక
 పెంచు కట్టుకొనండి. ఇంటిలో దానియవసరము
 లేను!”

ఇల్లువహింపునపుడు దాదికన్నులు బాష్పపూరి
 తియుచై యుండెను. అర్పాయని-కృష్ణమూర్తి—ఒక
 పారి ఎత్తుకొని ముద్దుపెట్టుకొని మరపొవలయునని హృద
 యను కొట్టుకొనుచుండెను. కాని ధైర్యముకలగలేదు.
 నిరాశ ప్రతిమను మానసముతో మహాలక్ష్మివాకిలిదాటెను!

3

కృష్ణమూర్తి వాడి కంటకంటక ద్వారమునకు
 వచ్చెను. కాని మహాలక్ష్మి తలపు బయటనుండిమాత్రము.
 అనాయకుడగు బాలము: “మాచి, మాచి” అని యేడ్చుచు
 క్రొవబడి పోలేలానుగెను. రుక్మిణమ్మ అదమాంబ
 యెను; బుట్టించెను; ఎత్తికోవ యత్నించెను; మితాయి
 తెప్పించితివైదనని అంగీకరించెను. బహుమతి తీసికొని
 పోయి హృదయమాత్రమున వాడగుమొనవచ్చెను. ఈసద్ద
 తులలో నేదయు అక్కరకరాకపోగా, కోతివేరు
 బూచివేరుచెప్పి భయపెట్టెను. అన్నియు వ్యర్థము
 లయ్యెను. “తుమకు రుక్మిణమ్మకు కోపమువచ్చి, పిల్లవాని
 నేల చదికిలబడనే, గృహకృష్ణములవైపు మరలెను.
 కృష్ణమూర్తిముఖము, కెక్కులు ఎట్లుబారెను కనుచెప్ప
 లుచెప్పెను. ఏడ్చినిచ్చి అడ్డుకులిసి, వరుండి నిద్రపోయెను.

‘కొంచెమునీవు ఏడ్చి వాడే యూసుకుండును’
 అని రుక్మిణమ్మయనుకొనెను. కాని అర్పాయి నిద్రలేవ
 గానే మరల “మాచి,” “మాచి” యని దాదివేరు తెప్పము
 ఏడ్చునాగెను. నాయు:క్రమవేళ గోపాలరావు కచ్చేరి
 నుండివచ్చి, బాలనిగ్గిరిగాది, విచారపడి భార్యను కోప
 వృద్ధితో నవలొకించెను. పిల్లవానినెత్తుకొని యోదార్పు
 చుండెను. “మాచి” తనకోదము మితాయి తెచ్చుటకై
 బహుమతుతోయినదని నన్నుకము మదిలినరెరునాతె, కృష్ణ
 మూర్తి సమాధానపడి యూరకుండెను.

చీకటిపడగానే మాకుకువు మరల ఏడ్చునాగెను
 “మాచి, మితాయి తెచ్చిందా?” యని. రెండుమాడుదినము
 శ్రీప్రకారము గడచెను. “మాచి” “మాచి” యని. యేడ్చుట
 అల్లరిపెట్టుటతప్ప కృష్ణమూర్తికి వేరవలెదు. నిముస
 మైనను వానిచంక దాయకుడిన యానోరులేనికుక్క,
 గూటిలో నెల్లప్పుడు గూర్చుండి కుంబు, కంబువనక
 వానినెప్పుడు నంతోప పెట్టుచుండినట్టి, వానికి కడు
 ప్రేమాస్పదమైన యాయెగురవాలని చిలుక,—ఇవియ
 న్నియు తమప్రాముఖ్యమును గోల్పోయెను. బాలుడు
 పినికెన్నె తియిన మాడడు. తనమీద అపేక్షపడునది
 యు, ఎత్తుకొని క్రీస్తునదియు, జోకొట్టి నిద్రపుచ్చున
 దియు, పొలులపాడి వచ్చించునదియు,—నగునదీయగు
 దాదిసానమును వైపువైపుల నొక్కటియు ఆక్రమింప

నేరదయ్యను. నిద్రలో బాంబుపెట్టినప్పుడు కలువలది
 “మాచీ, మాచీ”యని యరచును కుల్కాని దేవ్య
 మెట్టిపడును. ఒక్కొక్కప్పుడు క్షారమువద్దకి బోయి
 “మాచీ”ని బిడ్డలాగా పిలుచుచున్నది. తమ్మరి చేతు
 లతో బిడ్డలాగా చేయించుచును. వాచుచున్నది గిరిలో
 నివసించుచున్నది. గట్టిబలముతో పోయినది.
 “మాచీ” యప్పుటికిరచ్చునని వానినమ్ముచును! అని యెప్పు
 డో ముండుకొనా? నాయి తప్పుచుండును! బోలెడు దివి
 దానియన్న బేమో మని వానియోహా. నింపావ్వాము
 తెరచినదప్పుడు వివరాగానే “మాచీ” వచ్చినదేమో
 మునుకొని పరుగెత్తదామను. బంకింపటి యోకేరము
 కృశింపసాచును. నులావీపులవంటి చెట్టులు ఎండి
 యొలువల్లు క్షాంతిపడదనెను. తల్లివండురువున వాని
 పండుహాసమునకై పరితేసిండుచుండినది. చక్కలినంతపెట్టి
 లలలలముగ నవ్వించినచో, ఆనవ్వు రియసమునకంటె
 బలవంతముగా పాలయిన వానికి క్రమతగ్గెను. పక్షక
 లైలుమునిన అంతకంటెను. పండ్లగాని, బిడ్డలులు
 గాని వానికి రుచిగా నుంపలేదు. “మాచీ” పెట్టుచుండి
 వ్వును వాడినదపులు మహాబుద్ధిలనిగా వోనుమం
 కెను. ముగ్గులు మాట గట్టుచున్న కంఠునవత్సరములు
 గాడిన కృష్ణమూర్తి—నననలూడమండిన యాకొనిల
 పరు మొక్క—వాడ బోయెను. నుండి పెత్తికొన
 నే ఆనందము గొల్పుచుండిన బాలుకు నేను కల్పముల
 గానుగా మారెను. రుక్మిణమ్మ బాలుని ఈశితిమాచీ
 లోన చింతించుచు తనతెలివితగ్గినతనమును నిం
 చుచుకొనుచుండెను. తనపనియేమో మారుకొనుచు
 నానభానా (చావిడి)లో మారుచున్నది—నీకాంతవాన
 భానముగల—గోపాలరావు కష్టము అబ్బాయిని
 కనుండి దింపబాలక పోయెను. ప్రతిదినము వానిని
 శిరమునకై తీసికొనిపోవుచుండెను. ననదినము కొత్త
 త్ర పాల్వలు పెట్టించుచుండెను. కాని యామొక్క
 డిపోవుచునేయుండెను. దాది యామొక్కకు సూర్య
 ంతి. అట్టికై సర్దికసాధనమును గొలుపొయి మొక్క
 నననలూడగలదు? నుపాలక్ష్మి ఇంటినుండిపోయిన
 డన నాడే నరియొక పనికైయెండిరి. కాని కృష్ణ
 త్రి దానిని (చియ్యము)ను జూచినట్లుమాచీ, దగ్గరకు
 వెనుదిరిగెను!

బాబ్బా ప్రపంచమున “మాచీ” కలబడవలెను,
 కృష్ణమూర్తి, మోచక ప్రపంచమున—మాచీలోకము
 న—తెరచుగా దానిని జూచుచుండును. అట్లుచేసి తిరు
 నుండెను. అతె బ్రాహ్మపుత్ర అకారము : అతె ముగ్గుల
 టలు. అనే మనోగోచరులగుటలు; అనే తిమ్మని మి
 యాలు : అతె ప్రతిదివములు!! బంటరిగా నున్నాడి
 “మాచీ”తో సంభాషించుచుండును. “మాచీ, మాచీ
 వాచిక్క ఎట్లా అవుతుందో,” “మాచీ, ఆవువారిపండు
 తా” “మాచీ, గుర్రము ఎక్కడతా” మున్నగువాక్య
 ములు పల్కుచుండెను. తెల్లవారగానే నెంపాతీసికొని
 దాచియుండిన గడపొడిగిపోయి, “మాచీ, నుంచినీవుతాన్నా”
 అను! పాలగ్గానుండికొనిపోయి గడిలోపెట్టి “మాచీ,
 పాలుతాన” అని పల్కును!! మంచమువిడచి కండుపెట్టి
 దానిపైన దుప్పటికట్టి, “మాచీ, నిద్రపాతున్నా.” అని
 వచించును!! రుక్మిణమ్మ అన్నము తినుచుండినపుడు పక్ష
 ములు తీసికొనిపోయి దానిగదిలోపెట్టి “మాచీ అన్నము
 తింటుంది” అని చెప్పును!!! “మాచీ” ఇక కనుపప
 దని బాలునకుదోకెను. దాదిస్వరణమాత్రమువానికి సం
 తోష దాయకమైయుండెను. శిశువునందివ్వుడు బాల్క
 మునకు సహజముగ గూడాగొండితనము, పాటలుపోయి,
 ఆశానమును సాధ్యమైనను, నిరాశయునని యాక్రమం
 కెను. కంఠువారము కట్టి గడచెను. అది వర్ష కాలము.
 జిరిలో జ్వరములు, వర్షపక్షిసెములు ఉండెను. కృష్ణ
 మూర్తి బుతువు మార్చును సహింపబాలడయ్యె. రుక్మి
 ణమ్మ శిశువువిషయమై ఎంతో బాగ్రత్ర పుచ్చుకొను
 చునే, యుండెను. క్షానలకుడతా తొడుగుచుండెను.
 నీటిదగ్గరకు పోనీయను. ఉత్తకాల్లాతో నొక్క యడు
 వైన పెట్టినీయరు! అయిననేమి? జలుబుచేయనే చేసె
 ను. జ్వరము, దిగు పక్షియు రానేవచ్చెను.!!

౪

ప్రార్థుటిపూలు. శిశువు మంచముపైన కన్నులు
 మాసి పరుండెను. రుక్మిణమ్మ మంచమువిడచి గూర్చుండి
 బాలునియొడలి కేదోతైలము రాయుచుండెను. గోపాల
 రావు చింతాప్రదర్శకులగు మామగ్గుల నుమాచినిపై
 బరపుచు ప్రక్కన చుట్టిలబడియుండెను. అత డీనకును

భార్యతో నీవిషయమును మాట్లాడుట చాలవకును మాను
 కొనెను. రుక్మిణమ్మపైన నతనికి ఆహ్వానము కలుగ
 నవచ్చెను. కొనుకునకువచ్చినవ్యాధికి మూలకారణము బల్లి
 య—చూతునీత్యయించి, నేరముచూపెననే మో
 డెను. గోపాలరావుపట్టి కామె క తగ్గిననురాలు;
 అల్పబుద్ధిగలది; కోమలభావభావ్య!!
 రుక్మిణమ్మతో “ఇవార్ల పెద్దదానైనాగారిని తీసికొని
 న్నా? ఆయనవైద్యమువలన మరలు గట్టెక్కల
 నేమా?”
 గోపా: (అకాశము నావరించియున్న చల్లనిమేఘముల
 ప్రభువాది) “పెద్దదానైనాకామె వా డివ్వంతరిచ్చి
 నను ఉపయోగములేదు.”
 రుక్మి: “అట్లైతే, ఇక ప్రపంచములో ఈవ్యాధికి మందే
 లేమా?”
 గోపా: “ఒకమేఘండు; కాని అదిదొరకనరాదు.”
 రుక్మి: “మామమ్మకు ఆత్రుమిత్య మరొకమాటయే లేదు.
 మహాలక్ష్మి సంజీవిదెచ్చునా? అచ్చుతభాండముతీసి
 కొని వచ్చునా?”
 గోపా: “ఆది నీమనస్సునకు విషభాంతు మే యగుగాక,
 అబ్బాయి విషయమున నది అమృతభాండమే!”
 రుక్మి: “ఈశ్వరుని చిత్తమునందు—ఈశ్వర వ్యవహారము
 నందు మహాలక్ష్మికి అంత ప్రవేశమున్నదేమా!—
 నేనెరుగను.”
 గోపా: “మిగుని పక్షమున—ఇంకను తెలిసికొనని పక్ష
 మున—యుందు ఏదైనపు! కడుపున చిచ్చుపెట్టుకొం
 దువు!!”
 రుక్మి: “ఫీ డొరకొండి, ఇటువంటి అశభము నోట రానీ
 యవలదు. ‘శుభము పలుకరా—అంటే ఏమో’
 యన్నట్లా—అనలేక పోండి.”
 గోపా: “నేమపోతాను. కాని ఈవిషయమున నింద నీపై
 ననే యుండునని నమ్ము. కృష్ణుడి: ఆరోగ్యమును
 మరల కాంచవలయునని నీకృష్ణమున్న పక్షమున—
 మహాలక్ష్మివద్దకు పో. దానిని బ్రతిమాలుకో; వేడుకో
 నీకొడుకు ప్రాణములు దానిచేతిలోనే యున్నవి!

రుక్మిణమ్మ: ప్రత్యక్షమైన మియ్యలేదు. కన్ను
 బుమాత్రము చూచుచులో జవాబుచేప్పెను.
 గోపా: “ఏమనెను—దానిని కావడిచునా?”
 రుక్మి: “మీరండు—రాదు! నేనే పోయితిను.”
 గోపా: “అంతమాత్రమునము చేయు; నాకు నీమీసనిమ్మ
 కములేదు. నిరంకుశి ఏదైన రాగూడనిమాట న
 చెప్పరయెల అబ్బాయిలకు సిద్ధముగా నుండినను రాక
 వచ్చనేమా?”
 రుక్మిణమ్మ కామె తిరాడి: ప్రపంచ ప్రత్యక్ష తిరము
 గా నొకతీవ్రవృత్తి కర్తవై ప్రసరింపజేసి యనెను
 “నిజమే. అబ్బాయి జన్మపడినందునను. నాకేమైన బిచా
 రమున్నది. కనుకనా—స్వీకృత మిలోననలేదు కాని
 నాకేమోమోసారలు తోచినవి. దానియిల్లు బాడ నాకు
 తెలిసియుండిన యెట్ల నేకన్నియో దినములక్రిందనే
 దాని ఏతిమాతీతీని వచ్చియుండును. నామీస కోప
 ముండినను, దానికి అబ్బాయి అంతే ప్రాణము. ఈదిన
 ముపోయినచ్చెదను. దానిచేతులకాదు—కాళ్ళపట్టు
 కొనెదను. పుత్రభిక్షమిచ్చెట్టుమని యేడ్చెదను! ఏమిచేసి
 యైనను దాని బిలుచుకొని వచ్చెదను!”
 ఈమాటలు చుటకునపుడు రుక్మిణమ్మ కంఠముగల్గ
 దికమయ్యెను. ఎంతోకృష్ణమున శబ్దములు పెదవులనుండి
 నడతెను. గోపాలరావు భార్యదీనావస్థను సహనభూ
 తితో జూచి యనెను “నీవుపోవుట బాగుండదు. నేనే
 పోయినచ్చెదను.”
 ౫
 వుపాలక్ష్మి కామె, ఈప్రపంచమున ఏకాకి.
 ఒకప్పుడు దానికుటుంబము నులాచిచ్చెలువలో నననలూడు
 చుండెను. కాని కాలక్రమమున శిశుబుతువు ఆకుల
 రాల్చిపై చెను. ప్రక్షాళనపాతాహతి చెట్టును నాశనము
 చేసెను. ఇప్పుడానే తోతనకరమున చెట్టునకు స్వారక
 చిన్నము ఈమిలికొచ్చు—ఈమహాలక్ష్మి—మాత్రమే.
 కృష్ణమూర్తి నాడించు మద్యగము దొరకననాటి
 నుండియు, ఎండిపోయిన తుడికొవ్వుకు ప్రాణమువచ్చెను.
 ఇది చిన్నచిన్న క్రొత్తకామల వొడగెను. నిస్సారమైన
 జీవితమున నొకంత క్రొత్తకామము కలగెను! కటికివీకటి

మందు అపరాధమున దానికన్న తిరుగుమందిన చాలు సారికి సన్నని దీపకాంతి సాదరాశాపన! రాలవల్లలూ బడి కొట్టుకొనుమందిన వాని ప్రాణము లిప్పుడు పుష్ప గోరితుల వారాసులు సంగరించుచున్నా!! దానికీని ము ఇప్పుడు నిర్లక్ష్యముకాక చూడముగా చూడవలసియుండెను!!!

కృష్ణుని అమాయక పువ్వులు, మనోహరములగు నానికెట్లు, మహాలక్ష్మి హృదయమున వశమచేసికొనినా. కాని మనస్సులోని ప్రేమను దాదాయించుకొనును. ఇట్టి తెలివైన ఆమె యువాయువుననేమోయని మహాలక్ష్మిభయము. చాలాగా మిశ్రముతెచ్చి బాయికిరెట్టి యానందమును. కృష్ణుడు చుట్టకలకుండా తాయయి లను రక్షణకును తెచ్చికట్టును. ఇరువురూదాగా వాని కేతునవస్తువును పెట్టును. 'అబ్బాయి ఏమియు తిననే తిన' నని యందరకు చాలును. వేమో! మహాలక్ష్మిది స్వస్థమైన మాతృప్రేమ! దానిలో అత్యానందములేవ్ సార్థము లేకమైననులేదు!!

గోపాలరావుగారి యిల్లుచున్ననాడు నాలుక కలయందొక్కమారు అన్నిదీపము లూరిపోయినప్పుడుండుగతి మహాలక్ష్మి మనస్సున నుబ్బించెను. కన్నుల యెరుగు అదియే ప్రదర్శనము; అదియే ఆట! చెవులలో అనే పాటలు!!

ఆనాడు దాని కేమియు తోచలేదు. రాత్రి ఎట్లాగడిపెను. ఉదయమున ఇల్లాడుకొనుమందిగా, మిశ్రాయా అమ్మనానికేక వివచనము. బంటునే నీవురు కట్టు పడవైచి నాల్వాకొనబోయెను. "నేను నాల్వా కొనకొని పెట్టవలెను? నామొకటిగోనూర్చుండే ముద్దులును నున్నట్లులు నేడెవ్వరాడుదురు? నాల్వా తిన కప్పుడు కృష్ణునికన్నులందును, పెట్టులందును, శరీరము మొక్క ప్రతియవయమునందును ప్రకటమగుచుండు అందరసము ఈనాడు నా కెక్కడినుండిలింపును" అను భావములు తలంపునకురాగా మహాలక్ష్మి హృదయము ప్రయలుకాకొచ్చెను! అట్టికొంత "అబ్బాయిని చూచినతాము" అనుకొని యది చిత్త విభ్రాంతితో నిల్లు నవలెను. సగముమారుమహాయి కరలినచ్చెను.

కృష్ణుని ఒక తిరుగుమందిన మహాలక్ష్మి హృదయమున వచ్చుచుండలేదు. నిద్రలో దానికి చాలు కేర్చుచుండినా. ఇవచ్చి యదృష్టలేదును. అట్టి మహాలక్ష్మి హృదయము, కృష్ణుడు కర్రగ్రహము కట్టి పాపుమన్నుని తోచి పక్కనవచ్చును. ఇరువురూ కలిసి కలిసిపోయి వాని చిటికెట్లులు వచ్చించుచుండును. ఆబాలునిపైకి కేసు మహాలక్ష్మి హృదయధృమనలను ఆక్రమించియుండెను. రుక్మిణమ్మనుచేసిన నిరాదరము కనిపించి వచ్చుచుండును అచ్చుల నీక స్థలమేద?

మహాలక్ష్మి ప్రతిదినము, "కృష్ణుని ఈర్ష్య చూచెను" "ఈర్ష్య చూచినచెప్పెను" అని సంకల్పించుకొనుచుండెను. ప్రతిదినము బహుదనబోయి ఏమో ఆటవస్తువులతో, మిశ్రాయా కొని తెచ్చుచుండెను. కాని సగముమారుమహాయి మరలినప్పుడుండును. కొన్ని కేళి చాలును అనుకుంటున్నా తిరుగును. "ఏమిమెగము పెట్టుకొనిపోయెను?" అని యొకరూ రమకొనును. "కృష్ణుడు అసలు నన్ను సుత్తపట్టువా? పట్టుపోడే ఏమి చేయుదును? పిల్లవాడె ఆపేక్ష నమ్మకమేమి? కొద్ది దానికలవాటై చుండునప్పుడు. ఇట్టిభావములు గొలుసులై దాని కార్కశక్తి నైచుచుండెను!

ఈప్రకారము మారుమారులు గడచెను. సురక్షప్రమాదము చేయుచున్న బాలసారిహృదయమువలె మహాలక్ష్మి మన కృష్ణుడును నిరతానూపడియుండును. ఇంతలోని ముచ్చటలెక్కడినుండి పడియుండును! అన్నమహిదగా, బుర్రుహిదగాని ఆంకియుండును! ఆ దినములలో ఇరువురూరువారు కొందరు కాకిబోవు యత్నమునం దుండెరి. పంజరమునుండి బయటబడిన పక్షి ఏదైన నొకమారు నాశ్రయము జువకుకొనునట్లు, మహాలక్ష్మి మానసము విశ్రాంతికి అటునిటు పరువులు పెట్టుచుండెను. అట్టిసమయములో కాకినూత్రమాట దాని మనస్సునకు వచ్చెను. ప్రమాదయత్నములు చేసికొనెను.

హైదరాబాదు రైలుస్టేషనునందు యాత్రకులనే కులు గుంపులుగుంపులుగా గూడియుండిరి. కొందరు రైలు దెబ్బలలో గూర్చుండియుండిరి. కొందరు తనవారి కెల వులంకికొనుచుండి. ఎటుచూచినను సందడిగానుండెను. పరమాత్మము చూచుకొనుటకు యాత్రకు బోవుచున్నవారిని

ఈ సమయమున గూడ ప్రపంచము చుట్టూనునా యుండెను! "నదికోత వైకల్యవార దేవులలోపల కన్నావలం దండించబడినా" అని మహాలక్ష్మిని విచారించుచు, "నీకులలోపలకి మై మునునా" అని దాదామోక మరలెచ్చి చూచెను! యని రుక్మిణులకు బోధించు అచ్చులును, "అప్పు కొచ్చి వాస్తవికత కలక కంఠమూదాలి" అని భక్తుల వర్ణనలతోని పిచ్చులకు కెచ్చి కెచ్చెను, "మనము సమయమునకు అందునియెడల నీవు స్వయముగా మాయకావలెను"ని ఖండితముగా సమాధానము చెప్పి యజనులును ఎందరో యుండిరి! కొందరు మాత్రము భావించుచుండును, కేల జనములను ద్రోషమండిన వానిను కాననమ్ముచుండిరి.

ఈ మహాలక్ష్మి యొక దెబ్బలలో గూర్చుండి యున్నామందినా! "ఈ దెబ్బలనుపట్టులను ఈ సమయమున గూడ ప్రపంచవ్యాపారము నడపెట్టుక వాడెనే. ఇప్పుడు కృష్ణుడు ప్రపంచమందెను, ఎంత ఏడ్చునో ఎంతగోలకెట్టునో! నా యొకటినుండి అసలు దిగిపోయిండును. కాకినుండి కచ్చిపోతువార పాయి చూచిపోయెను: రైలు ఇంకా ఎందుకు సాగును? ఉడక పోనిపోని ప్రాణముపోవునట్లున్నా కే!"

అంతలో గోపాలరావు దైవకుల చేతబట్టుకొని 'స్థూలభారముచేసిన ఎవరినో వెదకుమండిట్లు కాన్పించెను. అతని ముఖము వెలకెల పోవుచుండెను: ఆయనకు చూడగానే మహాలక్ష్మి బండిలోనుండి కల యానలెట్లు తెచ్చెను. గోపాలరావు అది కనుపడగానే మయనకనాని ప్రశ్నించెను: "ఏమిమహాలక్ష్మి! నీవుహదయాత్రపోవుచున్నావా?"

మహా:— "అవునండి, అయ్యో, ఇక్కడ చేయదినపని యేమున్నది? జీవనము లేదు. ఈ పాడుకరీరము ఎన్నడు పడినావునో. దేవుడు ముఖము చూపు ఆస్పారము ఉండవలెనుకదా! అయ్యో, అబ్బాయి గారు హసన్నారా?"

గోపా:— "నీవు యాత్రకు పోవుచునే యున్నావు. అబ్బాయి సంకతి విచారింపి మాత్రము ఏమిచేయగలవు?—వాని క్షేమమునకై కాకి విశ్వనాథుని ప్రార్థించుచుండుము."

మహాలక్ష్మి గుండెలొట్టుకొనిపోయెను. "అయ్యో, అబ్బాయిగారి కింకము భావలేదా?" అని యడిగెను.

గోపా:— "నేను నాయుల్లువలిన నాటినుండి అబ్బాయి ఆరోగ్యము కలిగింది. మారువారులు నకకు "మామి, మామి" అని రాత్రిం కిరుములు నిన్ను స్మరించుచు, మారాను తెట్టినాడు. ఇప్పుడు వారము దినము లైవది. నన్ను చిత్త కిరెము నివలము లేదు. మందు నామోలన ఈయోగము కనుపడ లేదు. నిన్ను చూడ ఆరోగ్యము మరుదునేమో యనుకొని, బ్రతిమాలి తిడికొని పోయామని మీ యింటికి వెళ్లి విచారింపితి. నీవు కాకినూత్రము బోవుచున్న వారై తెలివెచ్చినాను. నిన్ను రమ్మనుమను బుడ్డి యున్నది. కాని నీ విషయములో మేము చూసిన ఆవరణ ఏ మంత పాగుగా నుండింది? నిన్ను పిలుచుటకు దైవము తోడుల లేదు. అంతేకాక కాకి పోనివాండ్ల పంపుల పుణ్యముగాని పోవుదానిని ఆపుట మెచ్చుననిన పని కాదుకదా. ఆయువు మిగిలి యున్నయెడల బ్రతుకగలకు!!"

మహాలక్ష్మి కన్నులు చీకట్లు గ్రమ్మెను. ఎరుటనున్న వక్షులు నీటిపొద తేలియాడుచున్నట్లుండెను. విచిత్రమం భయభ్రాంతి తోపసాగెను. "ఈశ్వరా! కాకి విశ్వనాథా! నా కృష్ణుని ప్రాణము కాపాడుము! తుమ్మలల నరు నా ప్రాణములు నీ కర్పించుచున్నాను!!" అను ప్రార్థనావచనములు అప్రయత్నముగా మహాలక్ష్మికిం చెడలేను. కన్నుల బాష్పములు గారసాగెను. కింకము చెడెను. "నేనెంత కతిమరలను. సాపము కృష్ణుని ఏడ్చినప్పి వ్యాధిగ్రస్తుడయ్యెనేమో. నేను చూచియొ రాకపోయితిని. రుక్మిణమ్మ దుస్స్వభావము కలదనే యనుకొందము. నోటిపట్టుముడే యనుకొందము. అయినను అబ్బాయి నాకేమి యపకారము చేసెను. తెల్లి యపరాధమునకు నేను కొడుకును—అమాయకుడను శిశువును—క్షించితిని! రాను చంద్రప్రభో! నా తత్వ మన్నింపుము!! అపరాధిని, మహాపాపిని!!" మను భావములు మెదడునందు పరువిడ సాగెను. "అట్లా! అబ్బాయికి నామొద ఇంత యశేక్షయన్న సంకతి నే నెరుగకపోయితిని! తెలిసి యుండిన పక్షిమన, రుక్మిణమ్మ తిట్టినను — మెడబట్టి

యింటినుండి వెళ్ళిపోయిన అక్కలనే చదియంగును. పాపము, ఎట్టి ధీతియు యన్నావోకదా" యని రెలపాటి భయపడితనకు న్ననతో చెప్పెను:

"అయ్యో, పాలు త్రాగుచున్నాను కాదు?"

గోపా: "పాలమాట యిచ్చుచున్నావా? చెబుచు చులనుండి కన్నులే కెరవను."

మహా: అయ్యో, నాయనా! ఓరీ పాత, ఈ పానాకు తియ్యమింపు, నాయనా, చాచినానవు. ఇక నాతో కాశీ గయలు తోడవ. త్వరగాదింపు. (గోపాల రావుతో) అయ్యగారు, జక్కబండి ఉన్నదేమో చూచి కుదిరినంతి. నాకాళ్ళు వడవనున్నవి!"

మహాలక్ష్మి జక్కబండిలో గూర్చుండెను. వారి లో బండ్లు అడ్డముగా నిలిచియుండెను. జక్కబండ్రము ముందుగా నడువసాగెను. ప్రయాణములు కొందరు సంపులు సంపులుగా మార్గమున మూగియుండిరి. మహాలక్ష్మి కేయలంకములు కోసము, విసుకు తెప్పించు మండెను. సుగ్రమునకు కెల్లలు పెచ్చినవో సంతసించి యుండెడివేమో. గోపాలరావుగారి యింటి సందు సమీపించెను: "వేపురా వేపురాగా నుండుము" అను మాటలు మాటిమాటికి నోట వెడలుచుండెను!

బండి సందులోనికి ప్రవేశించగానే ఏవో రోవన గ్వని వివవచ్చెను. నుండెలు పగులసాగెను. తల తిరుగ

కొనెను. కుమర్రుచుచుండి మునిపొవుచున్నాడు. జక్కబండినుండి క్రిందికి దుముకదలచెను. అప్పుడు అతనివారింటికి బోవుచున్న యొక క్రొత్తవాడు మో నోనీ ప్రాములు కుదులుబడెను!

బ్యాండ్లవేళింటి. మహాలక్ష్మి భయమునో గ్నములైవు మాచెను. అంతయు నిశ్శబ్దముగా నుండెను. వెంటచాకు కూర్చుండియుండెను. మహాలక్ష్మి ప్రశ్నముతో బోడికి బోయెను. క్రొత్తవాడు ఏ అంపులము చేయమండెను. రక్త్యమృత్యు తనగదా! నాని నోడిలో గూర్చుండబెట్టుకొని, తలుపువైపు నుండి విడిచి—మఱియు: నిరాశ—కోరెండును కలిసి పొన్ను చూపుతో—ఉండెను.

మహాలక్ష్మి కుక్కామ్మ యొడినుండి కన్నులీళ్ళు కలిసి, రిరు నిండియున్న కన్నులతో ననెను: "నాయనా, కష్టమూస్త్రీ కన్నులు తెరువు."

బాలుకు కన్నులు తెరిచి, చెండునిచుచునులవకు నిశ్శబ్దముగా తన్నెత్తుకున్న మనిషి ముఖము కేసర మాచుచుండెను. తరువాత వెంటనే దాని పెచ్చు కాని లించుకొని యనెను: "మాచి వచ్చింది! మాచి వచ్చింది!!"

కృష్ణుని పచ్చబారినమోమున కాంతి కెచ్చెను. ఆరిపోవనున్న దీపమునకు తైలము వోరికెను. ఇక కాలు నివ డేమి?

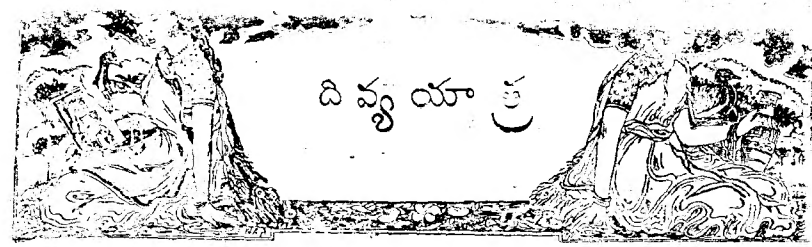

అశాభంగము

దువ్వూరి సాంబ మూర్తి గారు

వసిడిగిన్ని యంబోసిన ప్రణయమధువు
గాంచి యెంతోమురిసితినిగాని గ్రుక్కె
డైన త్రావంగలేనైతి అక్కటకల
అంత పెదవులకందియు నందరారి
నాదుచక్కనిమధుపాత్ర నాయెదుటనే
పెరికే నేలకు గిరవాలు వెట్టినారు

నాటిమొదలు హృదయమున నాటుకొని
చింతచే బ్రతుకెంతయు చివికిపోయె
తొడిమి తెగిపోవగా జారి పుడమిబడిన
పూవుచందముననోలేక తీవలన్ని
విరుగగా నేలపడియున్న విణవలెనో
ఇంపుచెడి యెంటిగా చీకటింటిలోన
తిరుగులాడుచుంటిని ప్రభూ! దిక్కుమాలి.

పెనుచున్న కెంకటరత్న ము గారు.

చామచాయగలవాడు. కమలములనలే నున్నను లేకపోయినను నందము బాలుకు నేత్రములు. హృదయమార్దవము నేత్రచ్ఛాయలలో విహరించుచున్నది. ముఖ వికాసమునఁ జింతామేఘము లున్నను, బాహ్యస్థకటనమంత బాగుగయుండలేదని యనఁ జాలము.

‘ఇరువదేడులుండు నేమో! ఏమిచిత్రము! ఆనందధామమునఁ దిరుగు నీవయోవసంత వేళల నీవిరాగితావృత్తియేమి? ఆహా! ఆనడ లలో సౌందర్యదేవదనచ్చాయ లధ్యయన ము చేయుచున్నవి.’

అని విజయపురిలోనిమావతమున గున గుసలు బయలుదేతెను. ఆమూగిన గుంపులో నాకుమారుని గని ముగ్ధులైనవారు తరును. వెన్నవంటి వారి హృదయకృత్తి ద్రవీభూతమై, అసహజమైన యాయావనా తిథివేషమున నానందముతోఁగూడిన దుఃఖా శ్రువుల వెలిపెట్టినది.

నవరూపావనుడగు నాయోగి తను నీక్షించు నాకామినిబృంద ముగ్ధావలోకనములకుఁ బరాజ్ఞుఘండై, మాటాడక రాజవీధినుండి

ప్రశాంతభీరము నడిచిపోవుచుండెను. తన ప్రియరానివివాహిరహాతము బాదుకొనిన నొక విహంగమట్ల నడుచుండెను. ఆకనమున మబ్బులుకాక మృకొనుచుండెను.

శిశిరకుఁ జిన్ననాటనుండియు బోమ్మల పెండ్లిండ్లుచేసి వివోదించుట యపారమగు నానందమూలకందము. ఆశైశవసామ్రాజ్య పట్టాభిషిక్తయైన శిశిర తన కాలమంతయు నీరకముగ అటపాటలలో వినియోగించుచుండెను.

కలవారి బిడ్డయగుటచే శిశిరకు చెలిమి కాండ్ర, చెలికత్తెలు అనేకులుండి, యాకతో నాడుకొనుచు తమ యానందసమున కుత్సత్తి స్థానమైన శిశిరకుమార్తెయెడ నతిసాహస్యము తో మెలంగుచుండిరి.

కాలము గడచినది. శిశిరకు శైశవలల లోని వ్యాపారము లనుభవసీయములగుటకుఁ గాలపురుషుండు మోవనశంఖము నుచ్చివా డు. చెలిమిచేయువారెల్లరు పెద్దవారియెవరితోనో వారు గనుగొనిరి. కాని అందరి లోన శిశిరకు వసంతసుమీద ప్రేమ యగాధ

ము నపాపమును. శిశిరనువిడిచి వసంతుడు డుండలేడు! వసంతుని వీడి శిశిర యుండలేడు. బాల్యమునానే నాటుకొని వర్తిక్కులకు నానలు చిమ్మి యీతేగె పూచి ఫలవంతముగా కాలమానస్సు వైచది.

వసంతుడు పేదయింటివాడు. పూట గడువని వివక్ష. కాని యతనిహృదయము శిరన్నదినలె వైర్యభాగధేయము.

3

శిశిర కిన్నెను పదుమూడవయేడు మన్న ధుండు సాగ జట్టిన యానకావనమూర్తి సౌదర్య నిభానమైనది. శిశిర ప్రతిదినము పూదోటలోని కే. తోటబుట్టువువోలె నొకచిలు మల్లెవన మెంచుచుండెను. ఆ మల్లె దినదిన ప్రవర్థమానమై, గుబురుకొని యున్నది. శిశిర ప్రతిసాయంత్రము మల్లి కామంటపమున నాసీనయై, చదువుకొనుచుండును. మలయవర్ష తమునుండి వీతము గాలికెరటము లామూర్తికి శైతల్యము ప్రసాదించి భావనమాధికి గొంపోవ్రను. శిశిర యీనాడ మల్లెపొదకడ శయనించియున్నది. దక్షిణమునుండి గంధ వాహుండామెను గుళలప్రశ్న చేసి మందగమ నుండైపోయెను. శిశిరకు నిద్దరవచ్చెను. జగ న్మండలమంతయు నాపెరుదృశ్యమైనది. ఆజగ త్తున నొకముహూర్తరమగు తేజఃఖండము దిగంతములకు బ్రాకి వెలుగుచుండెను. ఆతేజస్సున నొకయశ్యక్తమూర్తి యాపెరు బ్రత్యక్షమయ్యెను. ఆమూర్తి నిజాచి యాపె తన్నయతనొంది రైక ప్రసంతిలో మునిగెను. మరల నొకగాలితరంగ మల్లెపై సోకెను.

ప్రౌఢమౌనవికృత హాసములతో నొకభయంకరస్వక్తి శిశిరకు గనబడెను. ఆతడు తన కృపాణముచూపి బెడరించుచుండెను. శిశిర నిలించెను. కనులు తెరచెను. మల్లెపొద నిలువన మాడిపోయెను. మెత్తినవపు దిగారములన్నియు ప్రళయవాదిధిలో బడెను. శిశిర యూర్చిలెను. భయము లేదని యెకయశ్యక్త హాసము విని యాపె తెప్పిట్లెడిది.

౪

వసంతుడు పేదవాడని, శిశిర మనోరథము హాస్యము గావించబడినది. వానివశీత్వము వైష్ణవ్య కృపాణముచే ఛేదించబడియెను. శిశిరవివాహము జరిగినది. ఎవరో బంధు గులలో నొకరిని గట్టిరి. కాని శిశిరహృదయములో 'భయములేదను నిష్కంఠము వెల్లి నారివాద్య మోషములలో గూడ మ్రోగుచుండెను. శిశిర కానందవాహినిలోని కెరటముల చల్లదనము గాన రాలేదు. వెల్లి వారం వరుస పుష్టిగా తుష్టిగా భోజనములు చేసిరి. ఈదాంపత్యము చాలా బాగున్నదని విను తించిరి.

'శివనముపగలేయం కౌముదీపేనుముక్తా జలనిధి మనురూపం జహ్నుకన్యావతీర్ణా ఇతినమగణయోగప్రీతయ స్తప్రతిపారా'

అని కాళిదాసునిశ్లోకము చదువుకొనిరి. తమ దేహము తామెయిటుగని యీ పెండ్లి యుత్సవములో వసంతు డెక్కడకు పోయెనో యెవ రెయిగుదురు? ఎటుగవలయునన్న నవ సరమెవరికి?

అపాపమానము

చి వ్య మూ త్ర

గీ
శిశిరమును వానన్నమైనది. కమలములకు పాద బాహులనివైనది. ఆ నిద్దపుడెకులు వాహినియగుచున్నది.

* * * * *
శిశిర మంచము పట్టిచది. దిన దినము కార్యమూ వెయింగములతో చెలిమిజేయన చ్చుచుండెను. ముఖము పొందురమై వివర్ణమైనది. దేహమున రక్తచ్ఛాయ త్రైణ్యము భజించుచుండెను.

వ్యాధిముడిరి భయంకరమగు సన్నిపాతము క్రింద మారినది. వైద్యులు యావచ్చక్తిని పనియొగించి పోయనలసినమందులుపోసిరి. బంధుమిత్రులయొక్క ఆశలు చితికి చీలికలైపోయినవి. నేటి కునవదిరోజులు గడిచినవి. ఇక రెండురోజులలో వ్యాధి తిరుగుననిరి. భగవంతునిమీఁద నాధారమువేసిరి. నేడు జ్వరము తగ్గియుగానున్నది. శిశిర మంచమునుండి లేచి రేచిపోవనారంభించెను. —

'ఓ కరాళిమూర్తి! రమ్మ! భయములేదు! నీ కత్తివాకిమ్మ! నేను కత్తితో నాట్యమాడెదను. కత్తిటిలో అమృతము చూపించెదను. నేడు విశ్వమాత పిలుచుచున్నది. అడుగో! వసంతుడు, మాధవుని మధుర మూర్తి! చినిచు చేతులు చాచి పిలుచుచున్నాడు. పూల నవ్వులుగురించుచున్నాడు. మృత్యుదేవి నావసంతుని భయపెట్టుచున్నది. బలె! సెబాడు! మృత్యుదేవి పోపోవుచున్నది. ఓ మృత్యుదేవి! రమ్మ! ఆడుకొందమురమ్మ! వసంతా! రమ్మ! మృత్యుదేవీతో ఆడుకొందము. — అదిగో నామాత! విశ్వమాత! జగద్ధాత్రీ! పిలుచుచున్నది. వసంతా! రమ్మ! కత్తులరథముతో పోవురథమురమ్మ! — భయములేదు! నామల్లెవన మూర్చికవాడే! రా. ఇటురా. నిన్న మా మృత్యుమాతచే కట్టిచెదను. అదిగో! ఆనందకోద్యానము వసంతుడు పిలుచు చున్నాడు. కోయిలలు వాచుచున్నవి. రా. పో. పో! అని నలలాపించినాడు.

౬

ద్వార దేశమున గీతము వినిబడెను. శిశిర కాయానముపుట్టెను. జంబూ మారుతము తీవ్రముగ వీచెను. చెట్లు ఫెట్లు ఫెట్లుమని విరిగి పడుచుండెను. ఆకాశమున కాయచుట్టులు క్రమ్మి లోకమున చీకట్లు పేర్చెను. భిక్షువు గీతము పాడుచుండెను.

గీతి

"ప్రళయానిలబుల్లో బ్రాయంబు మ్రోగె
విలహన్నిలోన దేవలు పొంగిపోయె
కాయ మబ్బులలోన కాంతి పుంజములు
దిగవంతివీధిలో సొగసి పోయినవి
ఆనందలోకాన నడిగో వికంబు!
కాశ్యపప్రణయ సంపాద గీతులుపాడు"
శిశిర తటాలున లేచి వరుగు వరుగున వచ్చినది. భిక్షువు గీతముపాడుచు నేయుండెను. శిశిర భిక్షువు కడకువచ్చి బాహు వల్లరులు సాచినది. భిక్షువు కంఠమున గీతము మ్రోగుచు నేయున్నది. ప్రళయ జంబూ

నిలంబు కేళి సముద్రమున తుపాను పుట్టెను.
 ధీమతియు మునుదీ పకమగు దివ్య తేజము
 మిచ్చు ప్రాణి. సముద్రము పాడిగది.

వివ్వయాత్రకపాము కేవలస్వల్పం
 పాగరగిరములో ప్రాంతవేదము

దేహావస్థయగు సంచలము నుండి
 మొగిరిపోయి వనంబుని నాశ్రయించినది. ఇంక
 రిము సూన్య గీతుల బాహిరిల్లినది.

“తేనాలిపావ తేనాపాము
 పుష్పాలిపావ పుష్పపాము

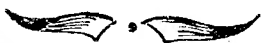
* తృప్తి గీతము

విశ్వనాథ సత్యనారాయణ గారు

‘ఇది మహావర్ణముతువువై నీనిశానమాత్ర
 మయము భీకరమయ్యె నామనసు
 మీభయంకరూపమ్మునే వరించు
 నేయగాఢమ్ములోదిగునో! యిదేమి?’
 ‘నాదు దుఃఖగని నిశానలిననేత్రి
 కనుల నెంటు సొప్పుమ్ములు కార్పదొడగె
 నాకును భయమై గలిగెడు నామనస్సు
 మాత్రమేటికో చీకట్లు మలచుకొనెడు.’
 ‘గాఢతిమింపు దుష్పటికప్పుకొనియె
 చలికి బెడదననగ నిశాలతాంగి

ఆముసుగులోకి నన్నురమ్మనుచున్న
 చటకు పోవలెనని నాకు నాశ మొడు.
 ‘ఈతమశ్శీల శర్వరి యెల్లలోక
 మావరించెను వర్షము లంతకంత
 కధికమై యుప్పెనంబోలె నలముకొనియె
 ప్రళితమార్గంబులను పరీవాహనమితి’
 ‘కడగియుటిమిన జీవలోకంబులెల్ల
 బధిరితంబొన్ పిడుగులుపడి జగంబు
 సమసిపోవునో యిట్టివర్షంబుకతన
 ప్రలయజలరాసి లోకంబుపై నెడును.’

(‘సర్వకాల’ నుండి)

చిత్తరేడ్డి శ్రీనివాసరావుగారు, పి. యె. (ప్రధానాచార్యులు: ఆంధ్రప్రదేశ్ విశ్వవిద్యాలయం)

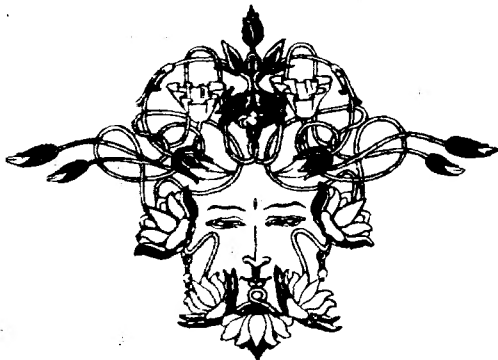
ప్రాచీనకాలములో రోము పట్టణము మొక కారణమున లభించినది. ఏడు గాలు
 ఇట్టిదేశములో ననేకరాష్ట్రముల లని యొక తెగవారిలో నొక మహాకాయు
 మధ్య నొకవంతున రాష్ట్రము. పూర్వ డగు యోధుని బరిమార్చి నానిమెడలో
 కాలములో నేదేశములోనైన ననుపట్టణరాష్ట్ర టార్కు అను నొకబంగారు కడియ ముండగా
 ములే యుండెడివి. అయినను మనము చెప్ప జూపుకనాటికి చుట్టుప్రక్కలనుండెడి రాష్ట్ర దానిని లాగుకొని తాను విజయచిహ్నముగా
 ములపై నీరోముపట్టణ రాష్ట్రము అధికారము చెప్పడును ధరించెడువాడు. రెండవవీరుడు పల్లి
 నయటకు పొగింప నారంభించెను. అందు యను డెనియనుచును. ఏడు సంపూర్ణ సేనాధి
 పత్యము నహించకమునుపే తనయుద్ధకౌశల పత్యమునుచే కాన్సలును పట్టమినుండి
 పత్యమునుచే కాన్సలును పట్టమినుండి రక్షించియుండెను. ఇట్టి వీరపురుషులిద్దఱును
 తమసైన్యమును విమూలవియను పర్వతప్రాంత మునకు కయ్యమునకై గొనిపోయిరి.

ఇక నాకాలపు రోమనులు మనవలెనే చచ్చిపోయినవారి సూక్ష్మశరీరములు పితృ
 లోకమునకు బోవనని నమ్ముదురు. వారిపితృ దేవతలు ‘దేయిమానిసు’లని పిలువబడుదురు.
 అనగా దేవతలకును మనుష్యులకును మధ్య రకమువారని వారి యుద్దేశముకావచ్చును.
 అయితే వారి పితృలోకము ఉర్ధ్వలోకము గాక అధోలోకముగా పరిగణించబడుచుండె
 ను. ఆ అధోలోకము ఈవిమూలవియను పర్వత ప్రాంతముననే యుండెనని వారియభిప్రాయము.
 ఏరిసేన విడిసిననమీషముననే యదియున్నదని వారియూహ. ఇంతేకాక ఆనాటిరాత్రియా

రోమను సేనాపతు లిద్దఱు. వారిని కాన్సలులని పిలుతురు. వారిద్దఱును మహావీరు లని పేరొందినవారు. అందులో నొకనిపేరు టిటసు మానిలిసు. వీరికి టార్క్వెటసు అను మారుపేరుకూడ గలదు. వీరి కీచిరుదునామ వారియూహ. ఇంతేకాక ఆనాటిరాత్రియా

శ్రీమం, కేవలం విద్యకళలు సమాసమునం తేనవచ్చును, వారితో లో ప్రమాదంకొనకాదు నేటికైనా కేవల కృత్యములయ్యెను. నట్టికేవలము యువరాజుని పాపములను నివారించి, ప్రేమభాగ్యము యువరాజు కావలెనని మొనరించుచు నన్ని, కార్యకర్తలను విజయము గాంచునట్టిదియగును. కావుననే విద్య నాటించుచు కార్యమున కర్హులైన పిల్లలకు విద్యను విజయముగాను జేసి పర్యావరణమును విశేషముగా గాఢముగా గలుగజేయుచు నున్నది. ఇదిగో గోపికలమునుండి విడిచివేయుచు వీరి కర్మములను విడిచి వదిలి సమాగమమునకర్మమును విడిచివదిలి. ఈవచనములను శుభముల చేయుచుగాక!"

కేవలము వచనముల కామోదించుచు, సోపానముల యంత విద్యక నేనవరాండ్రలలో పాఠ్యములను యోగ్యముల చేయవలెనని యిట్లు వాక్యములు— "దైవమును మాదియై యిచ్చిన నేవాకార్యముల నిర్వర్తించెను. ఈవచనమునం పాఠ్యముల గలిన పాఠానికి కష్టములను గలించి యిచ్చిన పాఠించెను. కొంతగా దేశమున, కోవండ్రు నెత్తినందు దేశముని వ్యవహరింప వచ్చును. అందులోను తెలుగువారి కోవండ్రు మనుమము ఎక్కువనగును పాలననున్నాము. ఇట్లునుటచేత ఆంధ్రులు నుట్టిలరని నామలముగాదు. వారు భరతఖండమును జరికాలమేలిన రాజులసంతతివారు. ఉదారతా చిహ్నములు వారినుగులులం దిప్పటికిని గానవిచ్చుచున్నవి. మరపాంఘికాది విషయములందు వీరు ప్రస్తుతము మా దేశమున ముందగున పేయుచున్నాను.

"పాద్యతీ విశ్వనాథులు, తన బాల్య కాలము ముగించు కలహించున ప్రాంతమున కొంతసేపటికి ము కేవలము ప్రదేశములను పంపి, వచనములను వదిలి. యిప్పుడున్న పిల్లల కుభూమి నుద్ధరించుచున్నాడు. నాకుం దీనిని విడిచి వదిలి విడిచివేసి ప్రభుంగుగాను పంపించి నుద్ధరించుచున్నాను. దైవము కోల కర్మములన్నియును సంగతలయును".

నల్లనిరసము గట్టమున నుంగురు తేనెచూపు కొకవంత యందమెనంగ, బుచ్చు ప్రసన్నునిదె దేజులు విశ్వనాథము, తన కొనగలబడి పడిచివేతము నందమ పూర్వకముగనందుకొని, సతీతిలముల నుండెను. స్వదేశ వీరకవించి, రవ్యమున దేవులును పునలే నాకేవల నలంకరించిన పాఠ్యము, సోపానములను తమను ప్రవృత్తమున తమ యభిమానపుమ్రుని నుద్ధరించెచి, ఆని మాలమునం బోయినను సావనమునె నుద్ధరించి చిన్నికేతు లతోనె మరల తనకు లభించిన కొకాల సఖయైన ముక్రి కయె తనకుం బాలననియెంచి, ఇప్పుడు తనకుం బానితో పికముగ నీయబడిన రకలయందునును పవిత్రమార్గము నకు ముఖిన బాలకుని చిన్ని ప్రేమకేటెట్టి మధురపెట్టు కొనెను. తన పెడలోని పుష్పములను, ప్రేమయంగర మును జూచుకొని బాలకుడ: మరయును తల్లిదండ్రుల గూర్చుండెను.

సముద్రాల వెంకటరామచంద్రులు గారు

1. దిగాదు కల్పనాకథ, యిది క్రొత్తదిగాను ప్రకృతిమెల్లను పోయి కావదువరి! రోళ్లను రోళ్లకుం దెగబాడనగిన ప్రాచుర్యామెనున్నా.
2. ఏకొరకు గట్ట మొనరించి నీదుపెట్టి, లేవరమభాగ్యములను గడించినాకొవ్రాయున్నార లిచట సువర్ణములను, చదువనీ రమ్ము త్రవ్వితీ పెదవుగాని.
3. పిమలగోదావరీవీధి విద్యానాథ కవి, నల్లురా కలంకారనమితి కవిహామనాథు డక్షరరూపమున మహా, శైవగాధల నెదచల్లునాడు వోస్థిల్ల కొలది నాంధ్రులకెల్ల హరికథా, మృతము పోతన సమర్పించునాడు ఆంధ్రరాజస్య శౌర్యప్రతాపాగ్నులు, విమలకావనముల నేల్పునాడు మహితకాకతీయాంధ్రసామ్రాజ్యలక్ష్మీ, విధనగీతల జగ మాలపించునాడు పాలుగొనలేని సావము వాపికోనెదు, జీర్ణ కేషము లైన దర్శింపజమ్ము.
4. తెనుగుబోటరుల వెచ్చనినెత్తుకేసులు, పొంగిపోజులికట్టి పుణ్యభూమి తెనుగుబాసకు తీరు తియ్యముల్పరించి, చనువిచ్చి పెంచిన జన్మభూమి కలుతెలుగులగుగిరుల కాశ్రయం బిచ్చి, దిక్కుల కుపిన దివ్యభూమి కోరువారలకెల్ల కొంగుబంగారమై, గారవిచ్చిన యట్టి కర్మభూమి సారవము కట్టుకథలైన కమలవలసీ, కాలగర్భములోపల గలియుచున్న కాకతీయాంధ్రలక్ష్మీని గాంచకుండ, గన్నులుండియు గుడ్డివి గాకు మోయి.
5. ఆనెతుమగధదేశాంతర ముట్టుత, లూపు నాంధ్రకాక మూగెనిచట లల్లారుముద్దుగా నాంధ్రశిల్పకావ్యధస్యతీకేసె సర్వమునిచట మనుమసిద్ధికయి తిక్కన రాజరాజేశ్వరునితోడ నలిపె మంతనము నిచట స్వస్థానసారవస్థానమున కాంధ్ర, శూరు లుత్తమగతు ల్గోరి రిచట ననుచు దత్తత్యజనము నోరారనెనక, మెచ్చగ వేళ్ళెరజూపి నర్జించుచుండ గన్ను లున్నందులకు వానిగాంచి పొగడ, నోచుకొనకున్న సేపు-ఆంధ్రుడవు కావు.

మహాపాపమును యుంగరమును గోలుపొయినా? యని విశ్వనాథునితో విచారించుకొన్నాడు.

చార్మితి సమాచారమేమని విశ్వనాథునితో తానాచార్యుని జరిగించిన పాపపుణ్యమును జేసి అతడు త్రోవైతనినుండి గ్రహించిన నగడం యిదియని చాల మఱుకుచుండెను. ఈయంగరము మామయన కుమారుని పాపమును ముగించుచున్నట్లు విశ్వనాథుని వానిని ప్రార్థించుచు యుండెను.

ఇది వాడు ప్రార్థననై త్రోవైతనినుండి కౌక వాడుడువచ్చి, అచటి ముందుకొనున్న వ్యవస్థ ములకు విచారించుచు నడచుచుండెను. ఆ ప్రాంతమున జరిగినట్లును సభలకు బోవు సన్యాసముమీద నక్కడినా నుండి. బాలకునిచేయు గమనిం యనచున పడుచున్న కొంచెము స్త్రీలు, వానిని, “నీవచటికిల వచ్చితివి? ఇది కావలయును?” అని ప్రశ్నించిరి. “పాప తత్తుగావచ్చావా?” అని బాలకుడు చెప్పగా, “విపర్యతమృగావా?” అని వానిని ప్రశ్నించిరి. వారిమాటల యందు లక్ష్యము లేనివానివలెవాడు: “మాపాపము గావె!” అని చెప్పగా, కొందఱు స్త్రీలు నవ్విరి. “పాప తత్తుగావచ్చితివా? వారిచేదేదము?” అని యాయంగన లడిగినపుడు, “వారిచటివారె-తూర్పు పుట్టియు, పనులు అతియు!” అని బాలకుడు మాటుపడి కెను. “నీవామెను చూపించుచున్నవా?” అని వారడుగగా, “మీరామెను జూపించిన నేనును జూపించెను” అని వాడెను.

“నీకామె మేమగును? నీవప్పుడు ఆరెను జూచినట్లు కనిపించె!” అని వారనగా, “అదివ మా అమ్మ. నేనునామ్రముచూడలేను!” అని పిల్లవాడు ప్రత్యుత్తరమిచ్చెను. ఈ ప్రసంగమునబట్టి వాడు కొంతెవాడో విచ్చివాడో యెరుగదనునది యామదితలు క్లిష్టపడుచుకొని, చోరబాలకునిట్లు చెబుతున్నది వినియున్నార కవున, వానిని రక్షకభటుల కప్పగింపవలెనని తలచుచుండిరి.

ఈ సంభాషణము చెవులు నోరునున్న నాడెదురు పత్రికమీదనే ధ్యానముచుకొని మారముచున్న యొకజనకాలు నువని తక్కినవారిని వారిండి, తన యొద్దకుఁబిల్లవానిని రమ్మనెను. వాడెప్పు డాస్త్రీనిసమీపించగా, “విశ్వవరు పంకిరి! ఎందుకు వచ్చినావు?” అని వాని

నామె మెల్లంగనకిరెను. “నన్ను నానాన్న పంపినాడను- పాపపుణ్యముకావలెను” అని వాని చెప్పిన సమాచారము నుచేయొక స్త్రీ కంకను పుట్టిన నాడెను నందిమీదల పుట్టుచుండును కాని, పాపతత్తుభాయిమాత్రము, క్రియచియోగము మొదలు తానుచే వరమధర్మముగ గ్రహించి యుండుటచేత, పిల్లవానిని త్రెడుకొట్టి, నేన్నెత్తినముతో నింకను నానాన్న ముచ్చటించెను. పాప తత్తుభాయి లాలసకు గలకడతల బాలకుడిచుడు సరియను పమాధిను తిచ్చునటు లామెనుచుండెను. పిల్లవానిసంగతి విడిచివేటి, తక్కినకాంతలు తన పుత్రులలోఁ దాముండిరి. పాపతత్తుభాయి సావకాశముగ వారితో ముచ్చటించు గలిగెను. ప్రసంగభోరణిని, ఆ పాపాడు, తన్నుబంపిన మామయన తననాయనయనియును, మిగిల దయగలవాడని యును, కొన్ని దినములక్రిందలకు పుట్టి కొందఱు బాగం పంగా, ఆయనయే తన్నురక్షింపఁ దునును గ్రహింపఁగో రెను. అప్పుడు వారిరువురికిఁ బిల్లవొంత సంభాషణ ముజరిగెను.

పార్వ:—“బిలే. నీవుచ-మిగిల పాపతత్తును నీవాననాలు పట్టుగలవా?”

బాల:—“పట్టలేకను!”

పార్వ:—“పాపతత్తును నేనే. ఇప్పుడేమి చెప్పవచ్చు?”

బాల:—“మీరేయి చూడండి!”

పార్వ:—“ఇదుగో నాచేయి!”

బాల:—“ఎడమచేతివో! ఉంగరము ఆననాలున్నదే. ఉంగరమేదీ!”

పార్వ:—“అదియెవరో కొంగ ఈమధ్యనెప్పు కొని వాయివాడు.”

పార్వతీకనల కవుడు చోరమునుకీరిని, ఆపిల్ల వాడు కొంగయంగరము తన చొక్కాజేబునుండి తీసి చూపించెను. అది యామె పొంగిట్టుకొనినదే! “ఇది నీవగ్గం కట్టు నచ్చినదీ?” అని యామెచోరతో నాయంగన యడుగగా, పిల్లవాడు తానే కొంగవలెచినినదియు, ఆనంద ర్థముననె రక్షకభటులు తన్ను రక్షించుచుండగా, తన నాయన యడుమడి కాపాడెననియు, నాటినుండియు తాను కొంగతనము ననుభవించెట్టితినియు చెప్పెను.

ఈమేర వానిని, వాని నాయనమును పుట్టెత్తెక వాని పుట్టిభాయి యడిగినగా, “మీరేయి చూడండి! మీరేయి చూడండి!” అని బాలకుడుచెప్పెను. నీకే బాగా నడచుచు, పిల్లవాని సంరక్షణకు జూచు పాపతత్తుభాయి చోరపును “మీరు మాఅమ్మగారను పాపతత్తుభాయిలె నుచున్నాను లేదా?” అని పిల్లవాడు పరికి, ఆయనకును పుట్టుక తనునాయన అమ్మగారికై చెప్పవచ్చునని చెప్పించినవారని చెప్పెను! అందుచేత పాపతత్తుభాయి చుండెను తటతట గొట్టుకొనసాగి, యింకను వారితో పుట్టుకపరిచెను.

పార్వ:—“మీనాన్నగారినివాసస్థల మేమిదాను?”

బాల:—“కొండపిటి నీరు”

పార్వ:—“మీనాన్నగారిలోఁ గలని అమ్మగారు లేని చెప్పితివి-దీనికి పేరుమేమి?”

బాల:—“కోపమువచ్చుటచేత!”

పార్వ:—“మీనాయన మీఅమ్మగారిని చంపించి యిచ్చ చేతునుకొను చున్నావా?”

బాల:—“నుంచివానిన్ని, త్వరలోఁగలని కొంచు నున్నది చెప్పుచున్నాను.”

ఈడపటి వాక్యము వినునప్పటికి పార్వతీ సంగి యయులు విడిపోయెను. ఇన్నాళ్లకు భర్తసమాచారము తెలియని యావారిమఱి కానందాశ్రువులు కన్నులనుండి ప్రవించెను. ముద్రకమామయన రామాయణమునందులెనే తనకున బలికిరి సమాజేమను చోర్యముగఁ గలిగెనుమఱు: బావ్యతి యానందపరివేశ యయ్యెను. భర్త యిచ్చకు తిరిగి తనయందు సదభిప్రాయముగలిగి యుండుటకు పార్వతి మిగిల సంభవించెను. ఈమానియె తాను వెనుకవచ్చిన పాపతత్తుభాయిని తెలిసికొనిన బాలకుడంత, చింకాలము నకుఁబిల్లనిజూచిన పుత్రికునివలెగొన్నరు రాల్చుచు, ఆమె పాదములమీద వ్రాలెను. పార్వతి సామ్యసహనమును చెప్పయగాఁ దాను సన్యార్థము చోరగలిగినినది బాలుర దానాష్ట్రవలెల్లితోఁ జెప్పి, యుంగరమామెకన్ది, దీన యిలు నడిచెను.

౧౦. విడుకొలుపు

ఇప్పుడేమిచేయుటకును చార్మితి యును సీతి కిచ్చ నానిమఱిగదించి నొట్టి కరణులఁబాల్చి నిశేషు లాడ భూ, రమణులును విరిగిన్నెటిగి రాగముతో నరుగొకమన్న న, కన్నులనాఁజీ పాయనానికన మునం బొందె నేనుకక.

—పార్వరసాయణము.

దేశభ్రమసాధనముగినిన మఱునాటి యందయ మున, అప్పుడని సహారమున నొక చిన్నసభ జరిగెను. ప్రముఖులలో ననేకులు కాకినాడ విడిచిపోవుటచేత, కొలదిమందియే యాసభ నలంకరించిరి. ఆసభ ముఖ్యోద్దేశము, విచ్చక నేనవలలో పున్ననీయుమగఁ బనులు చేసినవారిని బహూకరించుటయే. సభామంటపము, సుందరపుష్ప ములతో నలంకరింపఁబడెను. శ్రీమతి సో జనీదేవి-య గ్రాసనాధిపత్యము వహించెను.

విచ్చక సేవాసంఘములోఁ బల్ల ప్రధమస్థాన మొక యువకుని కేవలయువని సోజనీదేవి వక్కాణించి చేత భక్తుని బిలిచి, వాని కతని పేరుతెలిపి వానిని గరించి కొన్ని సంగతులు చెప్పుమనికొరెను. దేశభక్తుడంత నీయు వకుడు ఆంధ్రుడగుటకాకాతన సాంతదేశమున గుంటూరునుండలపురాఁ దగుటకును దా నుప్పొంగుచున్నా నని పరికి యిట్లుచెప్పసించెను.

“కొండపిడు పూర్వపురాజ్యములలోఁ జేరెన్నిక గన్నను దుర్భుక్షవశమున నేటివారిచే నాప్రాంతపురా రనాగరితుల భావింపఁబడుచున్నార. ఇది సత్యము గాదు. నిజమగు నాగరకతను పైమెటుగలనుబట్టికాక, ఆత్మసాధములనుబట్టియే నిర్ణయింపవలయును. కొండపిటి నీనునివాసియల విశ్వనాథము విద్యాధికతచేతను, చేత హితైకకార్యక్షేమ చేతను నొప్పెడివాఁ డయ్యెను కొన్ని కుటుంబసందర్భ ములచేత బోల్చున కాంతినికేతనముఁదేరి, యచట దైవానుగ్రహమువలనను, ఆంధ్రునాగారి సుబోధమాలమునను మరల నాత్మకాంతి గాంచి యిచ్చడు స్వదేశమునకు బోవుచున్నాడు.

“మామధ్యమందలి కాకినాడపట్టణమున దేశయ సభాసమాజే సందర్భమున దేశసేన చేయఁగోరి విశ్వనా

వారిసాక్షులను గాపావలయువా కైచ్చికభటులే. వీరి లోకద్రోహండుబాలులు. నక్కలువీసలయుననినను, చిత్రములు మాడవలయుననినను నొక్కొక్కభటుడు, తన కార్యభారము నర్హివానియైన వైచి, పోవుచుండును. ఈనాత్రము సందుకై వేచియుండు నోరున కిది వంది సమయము. కాని యిట్టి సమయమున విశ్వనాథుని మా కాల మనుబొడవట్టును. పేరున పక్కనగము తమన్నను, పరిశ్రమమునకు మాత్ర భాయమునకు ఏయైచ్చిక భటు నికిని దీసిపాడు. అతని సహాయమున వెండ్రో తల్లులు దారిభక్తిపూరియన తమజ్జిలను దిరిగి కలసికొని, వానికి దీనవడిది. ఏమటియిప్పు జవ్వనిమెలలోనినగ నంగ్రహించునగాన యేవోరుని నిష్కృతయు విశ్వనాథుని కనులగప్పు తమండును. తిండుతలో భారతై మకొనిన నస్తువులు విశ్వనాథము సాహాయ్యమునకుండు వస్తువు లభింపగా, జనులు సంతోషమున మిమ్మందుచుండురు. కావున నైచ్చిక భటులు, అనుభవమున విశ్వనాథము చేయుచుండు సంఘసేవాకార్యము గన్నులారచూచి, తమవాడు కాకున్నను తమవాడే యని, వానియెడ నత్యాదరబుద్ధివహించియుండురు.

సభజరిగిన దినములలో గాంధీగర రక్షకత్వమును దొరతనమునా ర్హిచ్చికభటు సమూహమునకే వదలిరి. కేయింబునట్లు వెంటలువేసికొని యైచ్చికభటులె యా ప్రదేశమునగాచి, మొత్తముమీద వెంతో జ్ఞాననియముగఁ దమ కృత్యములు నెఱవేర్చిరి.

మొదటిదినములలో నొకనాటి రాత్రి గాంధీగరము నిశ్శబ్దముగ నుండెను. “ఫారాఫూషర్! గాంధీ మహారాజ్!” అను చొప్పుదారికేలు ఉద్యోగుల చాకు నుండి యారంభమై, యందలమీద నగరమెల్లెడల వ్యాపించుచుండెను. అప్పుడే యొకమూల కొడ వినవచ్చెను. ‘ఫారాఫూషర్’ కేక లంత బిగ్గరగవేయుచును, ఈలలు వేయుచును భటు లిక్క జాగరూకత గలిగియుండిరి. వీరు చిలుక్కుననుననా, ఎనిసారని నలుదెసలనుండి ప్రశ్నలు గురియుచుండును. ఉలులుండ, చోరు నొకనిబట్టుకొని యైచ్చికభటులు కొందఱు ఉద్యోగుల చాకువద్దకుఁ గొని వచ్చిరి. అచ్చటిమైదానమున బాతిక కొయ్య కొకదానికి వాని నంటగట్టిరి. వాని గుర్తింపుకు కంఠదీపమును దెచ్చి

భటులు ప్రేతేతులను చుట్టును కేరి. “ఒకసా! కేదే మిగా యివొంక!” యని యొకఁడొకఁగా, “నిన్న ముఁగని వస్త్రము వొంగలింపినవాఁడు కే!” యని కేటొకఁడు పలికెను. నమున్నునున్న యిటు నృత్తికిమాత్రము నున్న మని కలుగుచును వానినిగుఱించి కప్పకొనసాగిరి. “అగడిచారము నిన్న సమసింపించి వొంగ యిడు!” అని యొకఁడొకఁడు, “కేను! కేను చిక్కినను దక్షిణమున వాఁడ!” అని మఱియొకఁడు వారిమీద నవరూపాభివేషణ చేసిరి. చోరబాలుని వారికి పడికిబొడిచుచుండును, దైత్రముతోఁ గట్టుటకును ఆంధీంచిరి. సామ్యువాదాత్మకొనిన వేటాకమునుజూచివుతువచ్చి, వొంగవాఁడులు పట్టి, చేతిదైత్రముతో వాయుభుముమీదఁ గొట్టెను. ఆ దెబ్బలిగిననా, బాలవోరుడు మొగము తిరిగేలంబు వలసివడె! ఎవరికి వారొత్తిరి యుండిరి. వచ్చిగెలుచుండ మామచుండిరి!

అచోరబాలకుని రక్షించుటకై దైవ మంశనా యనునట్లుగ, కనువ్రాల్చునంతలో నొకయువకుడు వచ్చి దైత్రునన కడ్డుపడెను. దైత్రువుదెబ్బ కాతని చేమమునఁ దెచ్చివచ్చితేచు! ఐన నతఁడేమియుం బలుకక, చోరుని శరీరమున నింకఁ బడవన్న దెబ్బలను దప్పించుటకై తన చేతులు వానిమెడమట్టును మెరిస్త చియుండెను. విశ్వనాథులనుండి యంత దేశభక్తుఁడు లేవినచ్చి, “మీరు చేయుచున్నది రాక్షసకృత్యము! ఇట్టి ప్రహరకృత్యమున కొడిగట్టువారా స్వరాజ్యభాగ్య మనుభవించుట కిష్టు! ఈ కొంగకుఁ జూపిన దౌర్జన్యమునకు మీరు ఉత్తరవాగులు. మామఁ డేమి జరుగునో!” యని గంభీర నాక్కులతో నాగ్రహగ్నివారిమీద నపుడు ప్రయోగింప మంపిరి, భారతకృత్య మారాత్రి యందు జరిగిడిచే!

ఇట్లాచోరుని కథయనా ప్ర మిచ్చినది విశ్వనాథము. దేశభక్తుని చేతియెగచే జను లెనిదారిని వారు పాపము చోరబాలకుడు మున్నూరినట్లు నేలఁగొనను. ఇది మమయని యొకరిట్లు భటులను లనినను, వారిమాటలకంపక, విశ్వనాథము వానిని దనమాఁపున నుంచి కొని తన విడిదలకుఁగొనిపొయెను. దీపపు వెలుంగున నా బాలకుని చేమము పరీక్షింపగా, చిన్న గాయములు, పెద్ద దెబ్బలు ననేకములు గానవచ్చెను. త్రాళ్లకట్టలమొత్తము

పెనుపులనుండియు నైయు ప్రవించుచుండెను. చొక్కాడు నైయు కత్తిలే! వాడు శోషిల్లుటచూచి, విశ్వనాథము వానిని మి ముఁచుచుండ బంబుకొనఁ దెట్టివాని కపుడు భక్తికా కేమియును శత్రుత్వదైర్వ్యని బొందుకొనినెచ్చి వానినాములు కడి, మందు పట్టించెను.

తరువాత బాలకునినడించి విశ్వనాథము ముఁగి యలవడితో నుండెను. భయోక్తేకముచేతను, నిట్లుబట్టు తలలుబలవను, చోరబాలకునికి తీవ్రజ్వరము పోకెను. “నాయనా! కొంచెము లాభమునకై నీకింజుమనివేసి చేతులెప్పుకొంటివిగదా! నీకన్నతల్లి యిటు సుంపు నీకోప మెంతో కోకించునో! పరుషము లను నా చేతులలోబట్టి నీకోపకార్యము గలుగును! తండ్రీ! ఈ వందు త్రాగు. ఏమిదన- నీకు వచ్చిన భయము లేదు, నాయనా! నిన్ను కేసు గాపాడెదను. ఈనాడొ కొంచె మునత్రాగిన మంచెమీద కైదుడు చేప్పమన్నాడు. రిసపెట్టోలితిగి వివేకములే! కాల్గొంకొకసారి పట్టనా? గాయముచూచిన తిక్కి చెయివేసి నీకు నొప్పి కలిగించినాను, నాది మాయముపులే!” అని విశ్వనాథము కన్న తల్లిదండ్రుల నాబాలకుని నుంచుము కనిపెట్టుకొనియుపచారములు చేయుచుండెను.

రాత్రి రెండుజాములకు దేశభక్తుఁడు అవనికి వచ్చి క్రొవటిరాత్రి గాయములు తగిన బాలునినడించి దుర్రుల్లె కేరి, “దీనిని చూడవలెనని యీనాడ చనేక పర్యాయములనుకొంటి. కాని యిప్పటికి దీక్షింపలేదు!” అని ప్రియనిమొంటివీడఁ జేయవైచి, “అయ్యో! తీవ్ర జ్వరము వచ్చినదే! మండిచ్చినారా? మీకు సహాయము లేన! భోజనము చేశారా?” యని ప్రచ్చిప్రచ్చియడిగి ఆనియ విశ్వనాథము నిరాహార్యుడగుట తెలిసికొని, తానింకను భుజింపవచ్చును, విశ్వనాథము భోజనము చేసిన దిమ్మరనే తానెలులనుండి కడతనని పట్టుపట్టి, విశ్వనాథముచే నన్నము దిశించెను.

౯. చెంగరము దొంగకుట

౧. మానగ నీముద్రకగని
మనమున సంతరించి మారులములే! ని

మై నలుం బు తెంచితినని
వానికి సర్వములు నీకు సమ్యుతిఁ జేయుకొ.

కొప్పొకంకొమము.

విశ్వనాథ ముచ్చికబాలకుని చేమయందు విశ్వనాథయనుచుచిలులు లుండెను. వానిని బుట్టగించుచునువేల మామమను, ప్రావేశించుచును, ఎట్టులో వారి కామధునిచ్చించి, పర్యవేక్షములు నడచెను. విశ్వనాథము పరివర్తలతో బాహ్య వితుండైన యుపిన్న వారికి, కనుల కగ పడని తలదండ్రులు కల్లగాను, కాదుచుండె యారండె తల్లియుఁ దండ్రయి ననుట సత్యముగాను జూడెను. ఆ బాలకుని కంటి కిప్పుడు విశ్వనాథ మొక నీమేమము గాన రాకుండెనా, అతడు విప్రాతం విహీనుడగును. విశ్వనాథమే వారికి ప్రాణము. వాని చిలునగక బాలునికి స్వర్గము; వానికోపమే భూరకృతవము.

విశ్వనాథులనికొ గొంతెన్నాథ్యము లినినను ఇంకను బలహీనముగాఁ నేయుండెను. ఒకఁడొ విశ్వనాథమును వాడు “నాన్నా!” యని చేరఁజిడి, ఆయన చేతిని దన చిన్ని చేతులతోఁ దాడి, తనబట్టులో దాచి యుంచిన యొకయుంగరమునదీసి, వానిచిటికెనవ్రేలి కది పెట్టెను. దీని కాశ్చర్యమంది విశ్వనాథము, “ఈయుంగర మెక్కడికి? ఈకొంగసామ్యు నాకెందుననో!” అనిదానిని దీసివేయఁగా, బాలకుడు కంటునీరుపెట్టుకొని, విశ్వనాథ మియుంగరము పెట్టుకొనినఁగాని తానేదెచ్చు మాననని చెప్పివేసెను! బాలకుని యారోగ్య ప్రాప్తియ ప్రధానముగఁ జూచుకొనుచున్న విశ్వనాథ మపుడు “సరే!” యని చెప్పి, అది పరిశీలించిమాచెను.

అది తాఁ బూర్వమెప్పుడో చూచినదానివలె దోచి విశ్వనాథమొకను శ్రద్ధతోఁ దానిని బరీక్షింపఁగా, పూర్వము తాను చెన్న పురియందుండు కాలములో, ఒకనాడు మిత్రులతో వీకనీ దుకామమువద్దగతుఁబోయి, సన్నకెంపుల వీక్షింతో నక్షరములు బంగరుంగరమునఁ గూర్చు బతుట వీక్షించి, తనభార్యయగు పాగ్యతికే రట్లు మిద్రులుంగరమునఁ గెంపులతోఁ జేయించుట వానిస్ఫురణకు నచ్చెను. ఉంగరము మీద “పూర్వతి” యనుపేరు ఆనాడు కెంపులతోఁ గూర్చబడినది వాని కిప్పుడు గానఁబడెను. ఈయుంగరమింటికి రాగతమేమి? పూర్వతి యా

పాటు
గోళము
కునిగ
నందు
చివ
భగ
క్రి
నల
స్వ
ల
మ
న
5

అంత్రానుగారిబోధన తత్త్వమునఁ గొన్నిచిత్రములు విశ్వనాథము కన్నులకుఁగన్పట్టెను. ఆయన, ఎట్టి పాపితో నైనను దేవునిచేసి, వానిపాపములు గనుగొని, పాపితోఁ గడిపి పరితపించి, ప్రార్థించి, పాపభీజములను వాని కూర్చు నుండి తొలగించి, పాపిభావమున నుత్తరావస్థములు వాటింపఁగల తపస్సుననున్నులు. వ్యక్తవస్థా భేదముల ననుసరించి మేలఁచువతో నాత్మకాంతి నొనఁబెట్టఁగల సమర్థులు-తనయందుఁగల యొకవిధమగు మాత్మశుద్ధి ప్రభావమున నితరులను బీడించి వ్యసనములు గ్రహించి, తులచికిన్న యొనరింపఁగల ప్రతిభావంతులు-చికిత్సకు ముందు శాంతిక్రేమానులవరియిరమగఁగల మహాత్ములు.

అత్యుపలబ్ధి గావించు రెండు ముస, పాపిదేవతలకాదన చిత్తవేయవలయును. అందులఁ గాక, ప్రవృత్తియు తల్లిదండ్రులు, కలహముచేటి మిత్రులవలెను గానిపించి, ప్రేమమార్గము వెలఁతఁ పాపములు గలుగఁజేయఁగల మహానిపుణులు. కావున విశ్వనాథము, అంత్రానుమహానీయుని సహ వాస శుశ్రూషలవలన మనము కలఁకదేటి, వారివలన ఆత్మ పరిత్రేకును, ఆత్మభివృద్ధికిని వలయుసాధనములు గ్రోచి, వానిని దన యనుభవమున కలఱుచుకొనమ, అంత్రానుమనే ప్రియజనకునిగను, మిత్రవర్ధనిగను, గురూత్వముని గను భావించి, వానిగుఱించి సమాన భిక్షుత్వములు గాంచువలెనెను.

అష్టాల్లింగము చేసినను నలఁతి మిమచే భర్త పత్ని వివాహము యధర్మమని విశ్వనాథ మిపుడు గ్రహించి, శీలితమం దాయబలకు దాను వృథాపరితాప మును గొనఁచుట కెంతయు వగచెను. ఒకవేళ తనవిమర్శ యం దా లేన గ్రంగినచో, ఆయంపయశస్సును దన మహనే క్తిమహిమ నుండు నిష్కపఁడను. బంగల నంబోని యలఱకి పాలుచేసిన పాపము తానే మాటఁగట్టుకొనఁ బూనను. తనకోరికప్రకార మొకవేళ భార్య యసాధార ప్రజ్ఞా వైర్యములు పూని కార్యసాధనమున విజయమందినచో సామాన్యశ్రీ నట్టి యనన్యధైర్యవతిగ మార్పఁగల తన కుతాగ్రబుద్ధి జనులసాగ న్నల నందఁగలవని యతఁడు సంత పించెను. ఏదియగుటలండినను, శీఘ్రమే స్వదేశమునకుఁ బోయి, తనవారికి దాను గావించిన తోభమును తొల గించి, అంత్రాను మహిమాతిశయమును బ్రదర్శింపఁ

చేసి, జనులను ధన్యులఁ జేయవలయునని విశ్వనాథుడు మనో శించెను. గురువు దీనికిసమ్మతించెను. త్వరితకాలములో న మార్గమధ్యముననున్న కాకినాడలోఁ గూడ దేవునిమహా సభనుజూచి, మఱి యింటికెదోవ విశ్వనాథము తలంచి యుండెను.

౪. విశ్వనాథము

“త్వం పండులభంగి భర్తృవత్సలఁడు,
దీనులఁ గాఁ జింతించువాఁడు.”

భాగవతము.

దేశీయమహాసభ కొన్ని నెలలకుఁ గూడ నుండగా, విశ్వనాథము కాకినాడపురము చేరెను. అచట సభాస్థానమున నున్న యొక బ్రాహ్మణుని బహుదలఁచెను. పాకలు పంగెట్లునేయఁ బడుదున్న వి. నీటి కొఱాయలు దీపపుస్తంభములు నమర్చి, బడుదున్నవి. ఒకప్రక్క- ఇంటిపాక నులు గూర్చు మున్నారు. కేవలప్రక్క- సెనకులను నిలుమించు మున్నారు. సభ గెనములలో గాంధీనగమును గాంధీనగము లుట్టెచ్చి కథలు- చేర్చుకొనఁబడుదుండెను. ఈనన్నా హము నురకమాచిపాపుటకు వచ్చువాడువలెను, అమి తోత్సాహమున నాభిలసమూహమునఁ జేరుదున్నాడు. అందు, అందుచేరి పాపిభావమును కనుగొన్నాడు.

సామనేర్చుకొనుదున్న యెచ్చిభావము, ముందు సాగిపాపునున్న విశ్వనాథమును గండుమూఁడు సారలు పరికించి, అతఁడును ఒకటలోఁగొన మేలని తలం చుచువచ్చి వాని నాహ్వానించికాని, “నీవేదో యుర వ్యాపారమున్నదను మిమతో నాతఁడు రెనదారిని దాను బోవుచుండును. ఇతఁడెట్లు చేయుటకు గాగ వేమి! “దేశవీర్య. చేను వేలుచుదేయుండును. మున్నగుల సహకారము నేను వారిని సేయిండు. ఏమి నీ సమాజమునఁ గూడినతోడనె, సామాన్యముగ వ్యక్తి స్వతంత్రతలు నశించును. సమాజోద్ధరణమునకు నలయు శక్తి స్వేచ్ఛలు తొలగిపోవును. బయటనుండినా దేశవీరో ద్యమునునకు నేను జేయుటల నొసంగును!” అని విశ్వ నాథము మనమున నిశ్చయించుకొనెను.

ప్రేక్షకులందఱు భోజనము గొన్నవలె విడు

చేడు. ఇట్టివాడే యిట్టివాడను సంగతి యార్జునాచ
 ననుచు నేర్చువాడనుచు “నా నాగలు శేవుని కంటకు, నీదారిని
 నీ నాగము”ని విశ్వనాథము వీరిని గాని వానికి జేప్ప
 నది, నిలనందుని దారిని నుంచేని పలుకలలో మునిగి
 నాచేను.

కాని యిట్టివాడను, విశ్వనాథము
 నుంచి నేర్చుచు, నీ నాగము ముందుగానె,
 ముందుగానె, ఇట్టివాడని. నా నాగము నీ
 నాగముననుచును!” అని వాడును. “ఈనీవకాగ
 ముడా నా నాగమునకు చేయువాడు! అహా, విద్యాధి
 పుడననునా కీగలవట్టివాడ!” అని విశ్వనాథము విధినినాటు
 ను, నానానాగము నానానాగము నానానాగము విష్ణుము
 తీకను నానానాగము నానానాగము, నానానాగము కొల
 నును నానానాగము నానానాగము విశ్వనాథము శ్రీకృష్ణమును.

విశ్వనాథము విశ్వనాథము గలిగించినవి యాపరి
 కాదకను భాషాప్రకారము, లోకముననును. వాని
 సంగతి మామగూ డ్రాప్యాపనికి జోధచేసిన భగవద్వాక్య
 ధుని పురాణగా విశ్వనాథమునను జ్ఞాపికినచ్చెను. ఏది
 నాటించుండినను, నానానాగమునను రెననీవు మారయు
 నానానాగమునను విశ్వనాథమునను నానానాగమునను పరి
 నానానాగమునను.

ఈపరిచయమునను విశ్వనాథము పిమ్మట
 నానానాగమునను, “బడేదాదా” అంద్రు “బడేదాదా”
 మని నానానాగమునను నానానాగమునను కాని, యా
 నానానాగమునను వానిక శ్రీకృష్ణమునను లేదు. మఱునాడు
 నానానాగమునను, విశ్వనాథమునను “బడేదాదా” నానానాగమునను
 మనకు వాని గానానాగమునను బోయను. అనట “బడేదాదా”
 నానానాగమునను నానానాగమునను నానానాగమునను గూర్చుండి,
 నానానాగమునను నానానాగమునను నానానాగమునను “ఆంధ్రమాసము
 గారు” అను చిత్రితానాగములుగల గలకము గట్టబడి
 నుండినను!

ఇట్టివాడే ప్రప్రథమమునను ప్రసిద్ధిక్రైస్తవ మత
 పరగుగనుండి, నానానాగమునను యన్యవ్యవస్థమునను దన
 మున్ను తపనవిని ద్విగించి, భరతఖండమే తన జన్మభూమి
 ను, భాషాతీతమునను యనుననునానాగమునను జీకొని

స్వార్థత్యాగముచేసి, హిందూదేశోద్ధరణమునకు పాటు
 పడుచుండు ఆంధ్రమాసముననునానాగము, విశ్వనాథము
 వారినిననుముల రంగి, తపనవ్యవస్థాది పాప విముక్తినిగ
 చేయునని నానాగము నేడెను. ఆంధ్రమాసము నానానాగమునను
 విశ్వనాథమును గాంగలిండుకొని, తన కాలముగావించిన
 యపరాధముమీయు తేడని నెప్పి, పాననముగొనున భగ
 వంతుడేము క్షేప్రదానిగాని తనకుంటి వానిగానెనాకొ
 నెప్పెను. సోదరభోజనములు పుష్పంజయునందునలే
 ప్రతిభాపవిత్రములు ఆంధ్రమాసముననునానాగమునను గన్ప
 ట్టుచుండినను. సాధుశ్వుసాభాత్రములు ఆతని పలుకుల
 నుండియు చూపులనుండియు నలు దనలను బ్రసరించుచు
 న్నుట బుండెను. శాంతినికేరమునానికేకాక, సద్వజను
 లగును, తనకు నెందునెందున నున్నకొనియె యని విశ్వ
 నాథమునను విశ్వనాథము.

మిత్రుడు మిత్రునికొనిన విశ్వనాథము ఆంధ్రమాసము
 మహానీయునికి దన రహస్యములను దనియబడెను.
 విశ్వనాథముయొక్క సురువులలో ఆంధ్రమాసము యత్తము
 గలవు. సురూపదేశము సామాన్యముగ నతిగూఢముగను
 దుగ్ధాస్వాదునబీభాత్కరూపముగను నుండినాంధ్రము.
 ఈసూరూపదేశమునను, ఎల్లరికిని కాలతెల్లముగడెదయు
 క్షేమముంద్రము! క్షేమయ! నాంధ్రమాసము విశ్వభోజన
 సాగము, నానానాగమునను నానానాగమునను విశ్వనాథము
 సాగము!

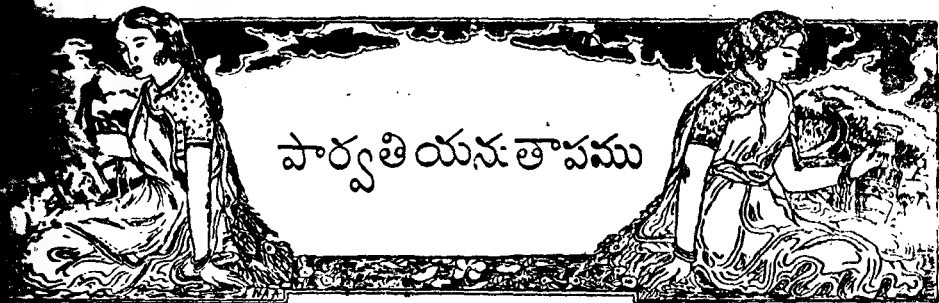
పట్టినిధాంరములు నేర్చుకొనవలెనని విశ్వనాథ
 మిందుచుము రాలేదు. కలి కాల దనములలో నా వానికి
 పర్కవేదాంతములు కొట్టిన పిండియ్యెను. ఉపన్యాస
 ములు నున్నంకపాపములు విశ్వనాథుడు కాంక్షింపలేను.
 వానికి గావలసినది, శాంతిదాయకము పవిత్ర మార్గదర్శ
 కము నను నున్న స్వప్న విభిన్న వినిని బ్రసాదించగలనుది
 యీశ్వరకృపాక్షయతో పాటు, సద్గురువునొద్ద శుక్రూష.
 విశ్వనాథము కన్నుల కట్టి యత్తమునరువు ఆంధ్రమాస.
 ఆంధ్రమాసగారి జీవితము ధర్మజీవితము, ధారాశ జీవి
 తము. యన పలుకులను సనులకును వీసమంతయేని
 వ్యత్యాసము లేకుండ వ్యవహరింపగల పురుషుడు. క్రేమ
 ముగి. నిష్కల్యమహానాయకుడు. ఋషి పుంగవుడు

ఆంధ్రమాసగారిజ
 విశ్వనాథము కన్నుల
 క్షేమము చాచిమిడేసి, నా
 గలిసి పరిశ్రమించి, ప్రా
 నుండి పెట్టికొనిచి,
 నాటంపగల తపనమున
 ననుసరించి పలుకులతో
 సమగ్రము తమయందు
 ప్రభావమున నితరులను
 తన చికిత్స యొనరింపగ
 వలయు శాంతిక్రేమాడు.
 ఆత్మోపలబ్ధి గావించు తి
 చికిత్సయొక్క మృగితల
 కలగూ. మిత్రులను
 ననలె. పాపము గలు
 కావున విశ్వనాథము, ఆ
 వాస శుక్రూషలవలన మన
 పవిత్రతమున, ఆత్మభివృద్ధికి
 వానికి దన యనుభవమున
 ను క్షేమయజనునిగను, మి
 గను భావించి, వారియడల
 గాంచి నుంచెను.

ఆస్థాల్లంఘనము చే
 పత్నిని వివాహాదుట యధర్మ
 గ్రహించి, జీవితము దాయబ
 మను గన్వించుట కెంతయు వ
 యం దాలేను గ్రంగినకో, ఆం
 ద్రమకాన నందు సిద్ధమేను.
 పాలుచేసిన పాపము తానే మా
 తనకోకి ప్రకార మునవేళ భా
 ధర్మములు పూని కార్యసాధన
 సామాన్యశ్రీ నట్టి యనన్యధార్మ
 కుశాగ్రుద్ధి జనుసాగముల సం
 పించెను. ఏదయలుండినను, శీ
 రోయి, తనవానికి దాను గావించి,
 ఆంధ్రమాసము సామాన్యతయ

క్కులవా రీహను
నిగానెంచి పూజిం
కొకవిశేషము కల
బుఖము మనుష్యు
డి. ఈహనుమద్వి
సంజైన యానంద
తురట. మాధ్వ
య్యడు హనుమం

ములలో దిగ్విజ
యొనర్చి చివరకు
యం దుండియే
దావనము విజయ
గభద్రలో నొక
ట నీవ్యాసతీర్థలే
చార్యులయొక్క
మక నే యాప్రదేశ
దావనమని పేరు.
సయాత్రాస్థలము
గాయల యాసాన
మహారాష్ట్రము,
దేశముల కవుల
యొక్కయు చరి
ంను.

పార్వతీయనతాపము

రాయచం వేంకటశివుడు గారు

(సంపుటము ౨, సంచిక ౫ తరువాయి)

౨. శాంతినికేతనము

దమాన్మగుల నీ చగురుఁ గాఁగఁబు.

దాక్షిణ్యమునకు నీతండు చోటు.

—ఉత్తరంఁ మాయాము.

అనాటిరాత్రి నేరెడువలసలో భార్యచే నిర
దేశ విశ్వనాథము, ఆగ్రహాను త్తచిత్తుడై గర్వము
నొనర్చి తమగ తనభార్యను కలకాలమును సాంసా
రమునందుకుండ జేయవలయు నని సంకల్పించెను.
చెట్టవట్టిన పాపమునకుఁ బ్రతీకారముగాఁ దానును
భార్యయును వెలియయ్యెనని ప్రతిపత్తెను. రైలు
యమును, తా నెక్కడకుఁ బోనున్నదియు విశ్వ
ముకుఁ దెలియదు. రెయిలుప్రయాణమునందునువాని
చక్కారాటము తగ్గకుండెను. ముఱునాటి యుద
వానిమనస్సు కొంతమే త్తపడెను. తా నేయిడు
వనను, తన యాగ్రహానలమున కబలయగుభార్య
నాహుతిచేయుట తగదని విశ్వనాథమునకుఁ
పార్వతి యనతాపమునొంగి చక్కఁబడినచో దాం
తము తిరిగి తమకు లభింపఁగలదని యామెకు లేఖ
పెట్టెను. పార్వతి పాలపెట్టెలో వైచెను. ఇట్లు మనసు
నిలిపియుకొని, పరిపూర్ణ శాంతి నొందు కోరి
నాడు బోల్వారునందలి శాంతినికేతనము చేరెను.

మాత్రమమందలి వృక్ష రాజముల నీడలను విద్య
యములకు యుత్సాహమును గనిపెట్టెను,
ధనపృథకులకును సామాన్యవిద్యాలయములందలి
లభదమారయుచును, విశ్వనాథము తన మనో
యందుకొనఁజూచెను. కాని, దుఃఖము వాని

మనఃక్షేత్రమున ప్రేళ్లుపాటియుండెను. సాధారణ చికి
త్సలనున సాధారణవ్యాధులు నివారితములు గావని యత
తెలుసు గనిపెట్టెను.

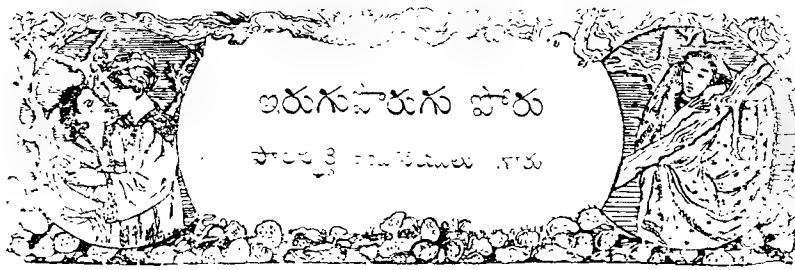
విశ్వనాథునికి గత్యంతరమేమి? గవీంద్రుడు గవీం
ద్రునివలెనే సతతము కవిత్య వియత్నముననే చరించు
చుండును—శిష్యులు నొజ్జలును నియు క కార్యములందే
రేయింబునకు గడపుచుండురు. విదేశీయులగు వారిచివులకుఁ
దన తెలుఁగుమాటలగులెనే, వారివ్యాదయములకుఁ దనమన
స్తాపము దుగ్గివ్యామని విశ్వనాథము గనిపెట్టెను.

ఒకనాఁడు విశ్వనాథము మనఃకేళములచారినండి
తన్ను రక్షింపగలవా రీవిశ్వమున లేకుండుటకు వగచి, పెద్ద
సాలవృక్షమునీడన దీర్ఘ విచారముతోఁగూర్చుని యుం
డెను. వాని మనమునకపుడు ముల్లోకములు దిగ్గిరదిరుగు
నటులఁ గానిపించెను. తన కొండవీటిసీమ, బాల్యకాలపు
విద్యాపరిశ్రమము, మామగృహవైభవము, గర్వముతో
మిడిసిపడెడి గృహిణి, నెలలపాలయిన తలదండ్రులు,
పాడువడిన పైరుపంటలు, సగముసాగిన యుత్తమోద్య
మములు,— ఇవియన్నియు వాని మనో శ్రోమునకుఁ
దాండవింపఁబడంగెను. ఇన్నికష్టముల కగ్గమైన తన
కెవరు శరణమా యని యాయువకుఁడు దైన్యము నొంది,
ముఖము వంచుకొనియుండెను. కన్నులనుండి బొప్పజల
ము బొటబొట రాలుచుండెను.

అపుడొక మనుజుఁడు ననుకనుండివచ్చి, వానిభుజ
ముమీఁదఁ జేయియిడి, “భాయీ! నీవిచారమునకుఁ గార
ణమేమి?” యని యడిగెను. అతఁడాయాశ్రమపరిచార
కులలో నొకఁడు. పాలిపాలయిన ముఖముతో చికిత్స
చేతఁబట్టి, అదటాచిత్రాక్షాముని వీఁడు చిమ్ముచుండు

౧. దీనిని వ్యాసరా
యొక్క సారాంశము
గొనబడినది.

అరుగుపారుగు పారు

పాండ్య కవిత్వములు గారు

(గూల్ నామ అనుకరణము)

౧

రామయ్యగ్రామంలోని మంజుసంకలనం...
రమణుని కొడుకులు ముగ్ధులున్నారు. పెద్దవాళ్ళు
పెండ్లిఅయినది. పెండ్లివాడు పెండ్లియాడకుండా ఉన్నాడు.
మామగారు యెదిగివట్టాడు. గొట్టగోడ మామ...
టాడు. రామయ్యభార్య సీతమ్మ పొడుపునైనా...
ఇల్లాలు. రామయ్యవాడు పెద్దవాళ్ళలోవుండి కష్టపడి పని
చేసేదే. ఆవాళ్ళకుటుంబం సుఖంగా ఉన్నవం తెలుస్తూ
ర్వమేమున్నది? ఇంట్లో కూర్చోని తినేది ఒకమసలా...
రామయ్యకి ముసలయ్య ఉబ్బసముచేత మందపెక్కి
చాలకాలమైంది. రామయ్యకు రెండవకల యెడ్డు, బండి,
ఆవులు, పాలు, మామిడి, పాడి పంట అన్ని లక్షణం
గానే ఉన్నాయి. ఇంట్లో ఆడవాళ్ళు అందజీబట్టలకు పను
చీరలకు కావలసినవాలు వాళ్ళే వదుతుతారు. ఇంట్లోకి
గొట్టు, గోడ పాడి అంతా వాళ్ళే మాయకుంటారు. మే
గాళ్ళు కలమను వ్రాసాయంతోనే పజిట్టొకటం...
పంట లాగేవారు కావలసిన సంవత్సరగ్రామం నిలకేను
కొని మిగతాభార్యను అమ్మి పన్నులు వైఖర్లు వాడు
కుంటారు. రామయ్య కేటకుచింత లేకుగాని పొరుగు
నాగన్న పొరుమాత్రము ఎక్కువైంది.

నాగన్నలేండి సుబ్బయ్యగారు కాల మంది...
సార పాపము! కొద్దికాలముక్రిందటనే చనిపోయినాడు.
ముసలయ్య పెన్దనం సాగించికాలము సుబ్బయ్యకి
వుండగా రెండుకుటుంబాలు ఏపొరుసొక్క లేకుండా
ఉంటూఉన్నాయి. ఆడవాళ్ళు పంట జల్లెడ, గోలు లో
కలి యోకామివచ్చినా, మగవాళ్ళు నాగన్న సందులు,
పాడి పంట యెదికావలసిన ఒకళ్ళయింట్లోనుండిఒకళ్ళ

నాగన్నగారు పేదగా ఉన్నాడని ఒకరుచూడకుండా
రెండేవాళ్ళు. ఎప్పుడైనా ఒకవైపు కష్టంకేకేతా
తోనే ఉంటే! అలాగే! భార్యయింకా ఉన్నా కేయ
లేదు. కాళ్ళు గుర్రులను రాసేముఖానికి...
ఇప్పటివలె అప్పుడు ఇల్లువాకిల్లు తాళా లేకుండా
ఒకరివైపున నిలిచి ఒక రెండోపాతాలేమో అని
కోపవం అప్పుకులే. తండ్రికలాలలో ఆరా జరిగి
ఇప్పుడుకొడుకులూ పెద్దకాలంలోఅంతాల్లక్రింద

౨

రామయ్య వాడొక పుట్టింటారు...
ఇచ్చారు. పెట్టెకి వానుపోచ చేయించుకుందామని
పాడి ఆఅమ్మయే చేసుకుంటూ, పాలు నెయ్యి
చొప్పున అయ్యుకుంటూ గొట్టను జాగ్రతగా మాయ
లున్నది. ఒకనాడు చీకటిపడ్డా శేడె యింటికి రా
పాడిగొట్టయింటికిరా లేదేమని వెతుకుతుంటే రామ
కొడుకు ఆరాచు "వది నే, వది నే, నాగన్నగారి వ
చిగ్గర శేడెగొట్టకట్టి మేమూంది మందేమోమావా
అన్నాడు. అంతట లచ్చమ్మపెట్టే మేనేకేరెపడె ఆ
తోలుకొస్తూనే నాగన్న పెండ్లాము "బోకుల ది
లేరగా ఉన్నాయి మేయనానికి" అన్నది. ఈజిల్ల
నిమకోకుండా నక్కావచ్చింది. తర్వాత గొ
దిట్టెట్టి పాలుగీడుబోకే శేడె చేపలేదు. పొడుగు
పోయి ఉంది. లచ్చమ్మకు అనుమానంవేసి నాగన్న ఇ
వ్వేంది. నాగన్న తన చూచోలేనికొచ్చానే అమ్మ
అన్నది. "అనికారు అమ్మమ్మా, శేడెమతోలుకట్టా
తీరా పాలుగీడకబో తె పొడుగు వట్టిదే" అన్నది లచ్చ
మని అడగచ్చావా? మేమందరికీక ఉన్నా

"అయితే అమ్మాయి! శేమ పాలుకుక్కు
మని అడగచ్చావా? మేమందరికీక ఉన్నా

అంకితముగా ఉవా. 1905-1925

గ్రంథమయిన నీతానగ్రములంకల మే...
ఈ గ్రామము వాడేపట్టి పుట్టినవాడను సమయం...
పంపు... గారు గ్రంథములు

